

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV VĚD O UMĚNÍ A KULTUŘE

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**Poutní kostel Panny Marie Těšitelky v Dobré Vodě u Nových Hradů
Jihočeské Lurdy**

Vedoucí práce: doc. PhDr. Michal Šroněk, CSc.

Autor práce: Štěpán Pitra

Studijní obor: Dějiny umění

Ročník: třetí

2023

Prohlášení:

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci jsem vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

České Budějovice, 27. 4. 2023

Štěpán Pitra _____

Poděkování

Tímto bych chtěl vyjádřit vděčnost vedoucímu mé bakalářské práce panu doc. PhDr. Michalovi Šroňkovi, CSc. za cenné připomínky a trpělivé rady. Dále chci poděkovat sestře Liobě za provedení v kostele Panny Marie Těšitelky v Dobré Vodě u Nových Hradů. Nesmím opomenout paní Mgr. Novákovou a paní PhDr. Zdeňku Prokopovou z NPÚ, pracujících na oddělení dokumentačních fondů a knihovny, které mi vždy vyšly vstříc. Děkuji všem, kteří mě v této kvalifikační práci a ve studiu podporovali.

Anotace

Štěpán Pitra

Kostel Panny Marie Těšitelky v Dobré Vodě u Nových Hradů

Cílem mé bakalářské práce je poukázat na uměleckou hodnotu poutního kostela Panny Marie Těšitelky v Dobré Vodě u Nových Hradů na úpatí Kraví Hory. K

Za vstřícného počasí je možno vidět kostel na kilometry daleko, působí jako ukazatel pro poutníky, kteří k němu cílí.

Zaměřuji se na historii krajiny, kde se kostel nachází, na popis architektury, rozbor interiéru a historiografii objektu. V práci se zabývám také rodem Buquoyů, který stál u zrodu trojice barokních poutních míst Jižních Čech, a to kostela Panny Marie Těšitelky v Dobré Vodě u Nových Hradů, kostela Jména Panny Marie v Lomci a kostela Nejsvětější Trojice v Trhových Svinech. Také decentně poukazuji na filozofii poutních míst.

Kostel Panny Marie Těšitelky se dochoval téměř v původní podobě, a proto je velice zajímavé zkoumat nápaditosti a celistvost prvků.

Vedoucí bakalářské práce:

doc. PhDr. Michal Šroněk, CSc.

Klíčová slova:

barokní poutní místa, filozofie barokních poutních míst, Jihočeské Lurdy, krajínovorná kompozice stavby, barokní mobiliár, rod Buquoyů

Annotation

Štěpán Pitra

The church of Our Lady Comforter in Dobra Voda near Nove Hrad

The aim of my bachelor's thesis is to point out the artistic value of the pilgrimage church of Our Lady Comforter in Dobrá Vodá near Nové Hrad at the foot of Kraví Hora. The church can be seen for miles in good weather and acts as a signpost for pilgrims who are aiming for it.

I focus on the history of the landscape where the church is located, on the description of the architecture, analysis of the interior and the historiography of the building. In my work, I also deal with the Buquoy family, who were at the origin of three Baroque pilgrimage sites in South Bohemia, namely the Church of the Name of the Virgin Mary in Lomec and the Church of the Holy Trinity in Trhové Sviny. I also subtly point out the philosophy of pilgrimage sites.

The Church of Our Lady of Comfort has been preserved almost in its original form, which is why it is very interesting to examine the creativity and integrity of the elements.

Supervisor:

doc. PhDr. Michal Šroněk, CSc.

Keywords:

The baroque pilgrimage sites, The philosophy of baroque pilgrimage sites, Jihočeské Lurdy, Landscape composition of the building, baroque furniture, the family of Buquoy

Obsah

Úvod.....	7
Zhodnocení literatury	8
Jihočeské Lurdy.....	9
Albert Karel Buquoy.....	13
Historiografický popis objektu.....	16
Exteriér.....	18
Interiér.....	23
Umělecká hodnota	29
Buquoyové stavitelství poutních míst v jižních Čechách	32
Závěr.....	35
Soupis literatury a zdrojů	36
Seznam fotografických příloh	38
Fotografická příloha.....	40

Úvod

Předmětem mé bakalářské práce je monografický popis kostela Panny Marie Těšitelky v Dobré Vodě u Nových Hradů. Tento sakrální objekt nese několik jmen, a to poutní kostel Nanebevzetí Panny Marie, či poutní kostel Panny Marie Dobré rady. Já budu nadále v práci zmiňovat pouze první název. Také se zaměřuji na dějiny lokality, včetně podrobné analýzy života Alberta Karla Buquoye. Dále se rozeptišu o zhodnocení umělecké kvality tohoto poutního místa v regionálním kontextu. Cíl práce je poukázat na hodnoty tohoto poutního místa.

Své poznatky jsem získal s pomocí paní Mgr. Martiny Novákové a paní PhDr. Zdeňky Prokopové z NPÚ, pracujících na oddělení dokumentačních fondů a knihovny. Použil jsem patřičnou literaturu, na kterou se může čtenář obrátit v seznamu bibliografie.

V kapitole s názvem Jihočeské Lurdy se zabývám historií oblasti a vznikem vesnice Dobrá Voda. V následující části práce se věnuji rodu Buquoyů, jak se rod usadil v české kotlině. Především kladu pozornost na osobnost Alberta Karla Buquoye, zakladatele kostela Panny Marie Těšitelky. V následujících kapitolách píšu o poutních místech jižních Čech, která by bez rodiny Buquoyů pravděpodobně nikdy nevznikla. Dále se zaměřuji na exteriér a interiér kostela Panny Marie Těšitelky. Nachází se zde impozantní výzdoba a pozoruhodný původní části mobiliáře.

Poutě v 17. a 18. století vedly hlavně k očištění a posílení katolické víry a byly chápány jako cesta, která měla dopomoci k očištění od hříchů.¹ Blaise Pascal a Juan de Palafox Mendoza, jako hlavní filozofové a teologové baroka kladli důraz na význam zbožnosti, pokání a pokory.² Zdůrazňovali vizuální a hmatové zážitky pro posílení víry a tím podpořit duchovní zážitek poutníků.³ Tj. odůvodnění k okázalé a jaksi nabubřelé výzdobě, která dotváří monumentalitu prostoru.

Poutnictví bylo náboženským fenoménem, který odpovídalo na otázky obyčejného člověka, jelikož cestovatel měl během cesty dost času na přemýšlení. Například prostým lidem zážitky z poutě napovídaly o smyslu života a odtajnilly tajemství smrti.⁴ Tím cesta poutníka dozajista

¹ John Rupert Martin, *Baroque*, 1977, s. 156

² Jennifer Montagu, *Baroque Art*, s. 128

³ George Hamilton, *The Baroque – principles, styles, modes, themes*, s. 44

⁴ Zdeněk Kalista, *Česká barokní pout'*, Žďár nad Sázavou, 2001, s. 257

upoutala a nabrala směr nového smýšlení jedince. Člověk mohl přemýšlet nejen o způsobu bytí, ale také o pohledu na svět kolem sebe.

Zhodnocení literatury

Podle mého názoru mi nepřísluší hodnotit práci odborníků. Každopádně mohu říci, že by toto téma mohlo být více propagované z pohledu turismu. Jedná se o krásné prostředí s mnoha možnostmi.

Nejvíce jsem se opíral o svazek kolektivu autorů s názvem Novohradské hory a novohradské podhůří, příroda, historie, život. Tuto knihu považuji jako velmi povedenou a doporučuji k přečtení. Nesmím opomenout knihu od pana Doc. PhDr. Jiřího Mikulce, CSc., Náboženský život a barokní zbožnost v českých zemích, která mi pomohla otevřít a pochopit náboženskou problematiku.

Co se týče kritiky tak musím zmínit knihu od pana Petra Dvořáčka. Kostely – sedmdesát nejkrásnějších sakrálních staveb v Čechách a na Moravě. V textu o kostele Panny Marie Těšitelky jsem narazil na protichůdné informace a chybné datace. Pan Dvořáček připodobňuje kostel Panny Marie Těšitelky k Svatému Kopečku nad rovinou Hané. Dovoluji si tvrdit, že kromě barokního slohu a umístění v krajině neshledávám jinou souvislost. Z této knihy jsem tedy nevyužil žádný materiál a považuji ji za méně věrohodnou.

Také jsem použil zprávy z NPÚ, jako například Objemovou studii, pohledy a půdorysy od Ing. Lubora Gregora. Jeho koncept návrhu nové dostavby kaple mi přišla z hlediska dotvoření symetričnosti velmi podmětná. Taktéž jsem nahlédl do spisů o sondážním průzkumu omítek z roku 2010 od Antonína Hamsíka. Myslím, že tyto svazky jsou hodnotné nejen pro národní památkový ústav. Dle mého názoru by tyto dokumenty mohly být dostupné i pro širokou veřejnost.

Jihočeské Lurdy

Oblast Novohradských hor byla zpočátku dlouho neobydlená z důvodu své nepřístupnosti a drsných podmínek. V průběhu 7. a 8. století začalo osidlování tímto regionem slovanským obyvatelstvem, které sem směřovalo proti proudu řek.⁵ Osada Dobrá Voda se nachází na severovýchodním cípu Novohradských hor na severním úbočí Kraví hory.

První písemná zmínka o Dobré Vodě pochází z roku 1259, kdy členové rodu Rožmberků založili cisterciácký klášter ve Vyšším Brodě. Tento klášter získal patronátní právo nad místním kostelem v nedaleké Horní Stropnici. Tato historická zmínka ukazuje na dlouhou a bohatou historii této oblasti, spojenou s vlivnými šlechtickými rody a klášterními institucemi.⁶

Následující zmínky o vesnici pochází z druhé poloviny 16. století. Tyto dokumenty byly vytvořeny kvůli lázním na území novohradského panství nazývané „Teplíce Rosenberská“ nebo také „Dobrá voda“.⁷ Lázním se také připisuje název po svém zakladateli Viléma z Rožmberka „Wilémova hora“. Ten zde založil první sklárnu na novohradském panství.⁸

Václav Březan, Rožmberský archivář a rodopisec v životopise tohoto předposledního Rožmberka zaznamenal, že na Novohradském panství nad vískou Stropnici směrem k rakouskému pomezí „voda zdravá se zjevila, kterouž mnoho lidí zhojila“. Také deklaruje vznik osady s názvem Vilémova hora, dnes s názvem Hojná Voda.⁹ Z jeho spisů lze vyčíst, že se zde léčil i mladší bratr Viléma, Petr Vok z Rožmberka.¹⁰ Ten se zde léčil v roce 1577 s jaterními problémy.¹¹

⁵ Daniel Kovář – Miroslav Papáček – Tomáš Soldán – Alois Sassman – Zdeněk Bezecný – Vladislav Dudák – Roman Lavička – Zdenka Paloušová – Jiří Černý, *Novohradské hory a novohradské podhůří, příroda, historie, život*. Praha 2006, s. 279

⁶ Stanislav Kroupa, *Zázraky před jižní hranicí. Pohled z Novohradských Hor do měst a vesnic v jižní části roviny Třeboňské*. České Budějovice 2005, s. 163

⁷ Zdeněk Boháč, *Poutní místa v Čechách*, Praha-Debora, 1995, s. 141

⁸ Spolek autorů (viz pozn. č. 5) s. 380

⁹ Zdeněk Štrejn – Vladimír Hyhlík, *Dobrá Voda u Nových Hradů. Poutní kostel Panny Marie*. Starý Velehrad 1995 s. 12

¹⁰ Boháč (viz pozn. č. 7) s. 141

¹¹ Štrejn, Hyhlík (viz pozn. č. 9) s. 4

Dalším historickým milníkem pro tuto osadu se stal rok 1613, kdy byla povýšena na městečko. Stalo se tak po nárůstu počtu obyvatel právě díky lázeňství. V tehdejších textech je město nazýváno Wilhellmsberg či Heilbrunn.

Po bitvě na Bílé hoře byla dovršena stavba kostela svaté Anny a od roku 1650 také i fary spravované vyšebrodskými opaty. Tu od roku 1674 obsazovali mniši z cisterciánského kláštera Vyššího Brodu.¹² Vyšebrodský klášter hrál významnou roli v historii tohoto poutního místa, neboť byl spravován a obsazován duchovními až do roku 1950.¹³

V roce 1620 Karel Bonaventura Buquoy obdržel za věrné služby a místo žoldu Novohradské panství. A to od císaře Ferdinanda II.¹⁴ Detailněji se o tomto tématu rozepíšu v kapitole s názvem Albert Karel Buquoy.

U kostela Panny Marie Těšitelky si v roce 1718 rod Buquoyů nechal postavit letní zámek o dvou patrech s členěnými pilastry.¹⁵ Tato rezidence v barokním slohu přinesla do okolí nový rozměr a svědčila o významu, který byl přikládán tomuto místu jakožto centru náboženského i kulturního dění. Buquoyský zámek se stal symbolem prosperity a podpory, kterou šlechta přinášela do regionu. Její přítomnost oživila celé okolí a přispěla k rozvoji uměleckého a společenského života. Tímto způsobem se poutní místo stalo nejen duchovním centrem, ale i místem, které přitahovalo pozornost díky svému architektonickému a kulturnímu významu.¹⁶

V budově se nacházelo čtrnáct pokojů a dvě kuchyně. V západním křídle se nacházely lázeňské místnosti.¹⁷ Toto letní sídlo sloužilo především k ubytování vrchnosti a vznešeným hostům.

O tři roky po dokončení Buquoyského letohrádku, v roce 1719, vznikla naproti kostelu další významná budova – fara [obr.č.1]. Tato budova nejenže poskytovala potřebné služby pro duchovní správu, ale také doplňovala celkový charakter poutního místa. Po dokončení stavby do ní přesídlil farář Ringler z Vyšebrodského kláštera. Fara získala v průběhu let svou vlastní historii a význam. Nejen že budova plnila po celá staletí svoji původní roli v rámci duchovní

¹² Štrejn, Hyhlík (viz pozn. č. 9)

¹³ Ibidem s. 5.

¹⁴ Pavel Koblasa, *Buquoyové: Stručné dějiny rodu*, České Budějovice 2002 s. 15

¹⁵ Spolek autorů (viz pozn. č. 5) s. 492

¹⁶ Pavel Koblasa, *Novohradským jihem*, Rudolfov 1997, s. 16.

¹⁷ Ibidem s. 45

správy, ale stala se také místem, kde se zhmotňovaly hodnoty služby a poslání, což obohacovalo celkový charakter a význam poutního místa.¹⁸

Jedná se o jednopatrovou budovu s klenutým přízemím a sedlovou střechou.¹⁹ Na jižním trojosém průčelí, které je řešeno volutovým štítem jsou mezi okny prolomeny niky. V nich se nachází sochy svatého Norberta a svatého Jana Nepomuckého. Obliba osady vzrostla, a to zaručilo vznik i světským budovám jako například výstavba nových lázní, hospod, špitálu a školy.²⁰ V Panském domě byly různé typy zpoplatněných vanových koupelí. Tyto lázně, později hostinec, byly v provozu až do roku 1914. V roce 1786 byl u kostela Panny Marie Těšitelky založen hřbitov. Do té doby se pochovávalo v Hojně Vodě.²¹

Karel Kajetán Buquoy povýšil Dobrou Vodu na osadu se svobodou trhu. Byl pro ni vyhotoven znak – na modrém štítu porostlý vrch, z něhož prýští pramen a nad ním malý štítek se zlatým zvonkem. [obr.č.2]

Nová vesnice nazvaná „Brunnl“, dnešní Dobrá Voda, získala roku 1717 status městečka. Jeho oddělení od staršího Heilbrunnu, česky nazývaného na návrh Františka Palackého Hojná Voda, dovršilo roku 1855 rozdělení obou obcí na dvě samostatné farnosti.²² Koncem 19. století měla Dobrá Voda již více než sto domů.

Jako u mnoha měst v pohraničí došlo v Dobré Vodě k devastujícímu úpadku. Dobrá Voda byla až do roku 1945 obydlena převážně německým obyvatelstvem. V roce 1938 zde žilo přibližně čtyři sta padesát Němců a patnáct Čechů. Tato malá obec s tehdejším názvem Brünnl se stala oblíbeným místem, které každoročně přitahovalo desetitisíce návštěvníků. Poutní místo bylo zejména významné během poutní sezóny, která trvala od sv. Floriána (4. května) do sv. Linharta (6. listopadu). Během této doby sem proudily davy věřících i zvědavců, kteří hledali duchovní posílení nebo vyléčení zázračnou vodou.²³ Tradice a pověsti spojené s Dobrou Vodou se staly základem pro regionální kulturní a náboženské události.

Po druhé světové válce, v roce 1945, došlo k významným změnám v obyvatelstvu této oblasti, což ovlivnilo i charakter Dobré Vody.²⁴ Další těžká zkouška postihla Dobrou Vodu v roce

¹⁸ Spolek autorů (viz pozn. č. 5) s. 511

¹⁹ Koblasa (viz pozn. č. 14) s. 16

²⁰ Ibidem s. 17

²¹ Štrejn, Hyhlík (viz pozn. č. 9) s. 4

²² Ibidem s. 5

²³ Kroupa (viz pozn. č. 6) s. 164.

²⁴ Ibidem s. 164.

1945, kdy do lázeňské obce vstoupili ruští vojáci. Tito vojáci se dopustili nejen krádeží dobytka, ale také plenili domácnosti a prováděli násilnosti. Potíže s ruskými vojáky trvaly až do prosince 1945.²⁵ Poté bylo převážně německy mluvící obyvatelstvo vysídleno a vesnice se stala liduprázdnou.²⁶ Následně se část obce stala novým domovem pro slovenské reemigranty z Maďarska a Rumunska.²⁷ Zkázu obce dovršil 8. 4. 1949 velký požár.²⁸ Plameny vyšly ze sousedního tehdejšího hostince Panský dům (kdysi lázeňská budova). Naštěstí vítr vál ze západní strany, a tak kostel zůstal nedotčen.²⁹

Do roku 1950 vedli duchovní správu vyšebrodští cisterciáci. Poslední zdejší vedený administrátor byl cisterciák P. Daniel Waschenpelz.³⁰ Násilné zrušení kláštera v roce 1950 však přerušilo kontinuitu a znamenalo konec éry, kdy klášter plnil svou duchovní roli na tomto poutním místě. Toto období historie ukazuje významné změny v církevním a společenském kontextu, které ovlivnily nejen Vyšebrodský klášter, ale i veškeré pohraniční stavby, ať už církevní či světské.³¹

V době komunismu vykonávali duchovní správu diecézní kněží. V letech 1967-2001 tu působily řádové sestry Institutu Blahoslavené Panny Marie, lidově zvané jako „Anglické panny“.³² Jejich působení na faře přineslo do místa nový rozměr péče o komunitu, charitativní činnosti a duchovní služby. Sestry se staly důležitou součástí života poutního místa, přinášející do něj klid a poslání péče o potřebné. Od roku 1991 až do roku 2005 ji zajišťovali servité z Nových Hradů.

V roce 1951 vznikla v německém městě s názvem Sinsheim tradiční pouť k Panně Marii Dobrovodské. Vznikla po druhé světové válce vysídlenými Němci a je provozována do současnosti. Pout' se těší velmi vysoké oblibě a putuje jí stovky nejen věřících poutníků.

Co se týče Buquoyského letního záměčku, tak ten byl v roce 1818 pronajímán obci. Ta objekt využila pro vyučování tamních ratolestí.³³ V roce 1852 byla budova již v trvalém držení Dobré

²⁵ Koblasa (viz pozn. č. 16) s. 16.

²⁶ Spolek autorů (viz pozn. č. 5) s. 229

²⁷ Koblasa (viz pozn. č. 16) s. 16.

²⁸ Štrejn, Hyhlík (viz pozn. č. 9) s. 4

²⁹ Ibidem s. 4

³⁰ Ibidem s. 4

³¹ Zdeněk Štrejn – Vladimír Hyhlík, *Církevní památky sv. 8, Dobrá Voda u Nových Hradů – Poutní chrám Panny Marie*, Starý Velehrad, 1992, s.5

³² Spolek autorů (viz pozn. č. 5) s. 510

³³ Spolek autorů (viz pozn. č. 5) s. 511

Vody, a nadále zde byla v provozu škola.³⁴ Ostatně po druhé světové válce budova zela prázdnou a chátrala. V roce 1963 byly prostory označeny za ruiny a byly určeny k demolici.³⁵ Pozůstatky sklepních prostorů jsou tu znatelné i v současnosti.

Následovaly další brutální zásahy, v roce 1963 byl zbořen i kostel svaté Anny.³⁶ Díky přimluvě řeholních sester z Congregatio Jesu byla zachována fara s kostelem, který byl ale bohužel v havarijním stavu.³⁷ Jen díky renovacím v 80. a 90. letech byl kostel Panny Marie Těšitelky zachráněn.

Dějiny této malebné vesnice odrážejí nejen duchovní dimenzi, ale i složitosti historických událostí a proměn, které tuto lokalitu formovaly.

Albert Karel Buquoy

V roce 1547 vypukl odboj proti Habsburkům, do něhož se aktivně zapojila téměř celá jihočeská šlechta. Tato vzpoura byla reakcí na tehdejší politické události a ambice Habsburské monarchie. Po následné třicetileté válce, která přinesla ničivé důsledky pro krajinu a její obyvatele, začal region kolem Nových Hradů zažívat období úpadku a zpustnutí.

V roce 1620 byl majetek konfiskován odbojné šlechtě, a do jihočeského kraje vstoupila nová šlechta, mezi níž vynikali Buquoyové jako jedni z nejvýznamnějších představitelů. Za jejich vlády došlo k obnovení ekonomického a kulturního rozkvětu. Průmysl začal hrát klíčovou roli, a zejména se rozvinulo sklářství, spřádání lnu a průmyslové plavení dřeva.

Buquoyové nejen podporovali novou výstavbu a infrastrukturní projekty, ale také přinesli do regionu barokní sloh, který ovlivnil architekturu, umění a celkový vizuální charakter oblasti. Jejich doba vlády se tak stala pro Jihočeský kraj obdobím obnov a proměn.³⁸

³⁴ Štrejn, Hyhlík (viz pozn. č. 9) s. 6

³⁵ Ibidem s. 6

³⁶ Boháč (viz pozn. č. 7) s. 140

³⁷ Jiří Černý, *Poutní místa jižních Čech, Milostné obrazy, sochy a místa zvláštní zbožnosti*, 2006, s. 7

³⁸ Petr Hloušek – Jan Jaroš – Jiří Martínek – Vít Štěpánek, *Českokrumlovsko, Novohradské hory, turistický průvodce*. Praha: Kartografie 2004, s. 24.

Buquoyové jsou původem západoevropský rodem, náležící k nejvýznamnějším feudálům na území Jižních Čech. Na naše území tento rod vstoupil až v na počátku 17. století.³⁹ Původně francouzský zemanský rod získal hraběcí titul Maximilienem de Longuevaalem, baron de Buquoy. Získal jej od španělského krále Karla II. Stalo se tak roku 1688 a vztahuje se i na přímé potomky. O rok později toto rozhodnutí uznal i císař Leopold.⁴⁰

Karel Bonaventura hrabě Buquoy se narodil 9. 1. 1571 v Arrasu. Je známý především svou zálibou ve vojenské prostředí. Již ve svých dvaceti jedna letech byl zúčastněn v Nizozemských válkách. V roce 1598 byl povýšen na post guvernéra města Emmerichu. Svou statečností si vysloužil i obdiv u francouzského krále Jindřicha IV.⁴¹ Dne 14. 6. 1606 se oženil s dcerou Baldasarra Biglia a Augustiny Visconti, s Marií Magdalenou Biglia, hraběnkou de Saronu. Její věno tvořilo 55 000 zlatých.⁴² V roce 1613 získal od španělského krále Filipa III. řád Zlatého rouna.

V roce 1616 se stal guvernérem a generálním kapitánem provincie Hainaut v tehdejší Nizozemsku. Po pražské defenestraci se připojil k Habsburskému vojsku a 15. 7. 1618 se dostal do vedení císařských vojsk.

Hrabě dostal 6. 2. 1620 panství Nové Hrady, tvrz Cuknštejn a Rožmberk nad Vltavou atd., za věrnou službu i jako náhradu za žold v bitvě na Bílé Hoře.⁴³ Darovací listina byla psána češtinou a byla signována císařem Ferdinandem II. a Karlem Bonapartou Buquoyem. Kontrasignoval ji český kancléř Zdeněk Vojtěch Popel z Lobkovic. Při obsazení dnešní Bratislavy, tehdejší Poszony v pevnosti Nové Zámky, tehdy názvem Érsekújvár Karel Bonaventura Buquoy padl.

Zemřel při zásobovacím odboji 10. 7. 1621. Jeho ostatky byly převezeny přes Vídeň do Rožmberka do kostela Panny Marie dnes již kostel svatého Mikuláše.⁴⁴ Krátce před jeho smrtí se usadil v Novohradském panství s manželkou natrvalo a tím vznikla nová středoevropská Buquoyová větev. Novohradské panství měli Buquoyové ve vlastnictví po tři století a věnovali městu i okolí důslednou péči.

Vdova na památku svého manžela nechala zřídit pamětní síň na hradě v Nových Hradech. V místnosti se nachází socha s relikvií – krajkový límec, který měl v době smrti Karel

³⁹ Koblasa (viz pozn. č. 14) s. 9

⁴⁰ Ibidem s. 65

⁴¹ Spolek autorů (viz pozn. č. 5) s. 383

⁴² Koblasa (viz pozn. č. 14) s. 15

⁴³ Ibidem s. 19

⁴⁴ Koblasa (viz pozn. č. 16) s. 19

Bonaparte Buquoy kolem krku. V polovině 20. století byla síň zrušena. Po pádu komunismu v Československu byla obnovena do původní podoby.⁴⁵

O několik generací, nástupce Karla Filipa Buquoye byl jmenován jeho syn Filip Emanuel (1674-1703). Ten se zasloužil o založení a dokončení Lomeckého poutního kostela Jména Panny Marie. Kvůli brzkému úmrtí neměl dědice, a tak se titulu a věna ujal jeho strýc, Albert Karel Buquoy (1638-1714). Ten se celý svůj život zabýval zemskými správami. Oproti svým rodovým předchůdcům nesložil přísahu pod Španělskou vlajkou, nýbrž pod Habsburskou. Tím si získal přední společenské postavení ve střední Evropě.⁴⁶

Byl vášnivý stavitel, aniž by na to měl dostatečné finanční prostředky na rozdíl od jeho předků, které si stavitelské dotace mohli dovolit. Právě on je iniciátor a hlavní donátor chrámu Panny Marie Těšitelky v Dobré Vodě u Nových Hradů. To dokazují nejen prameny, ale také rodový erb nad vchodem do kostela Panny Marie Těšitelky. Je zde štít rodu Buquoyů spojený s rodem Černínů, jelikož jeho manželka byla hraběnka Antonie Renata Černínová. Měli spolu jediného syna, a to Karla Kajetána Buquoye (1673-1750). Ten pokračoval v podpoře rodu Habsburků a jednoho času byl i tajný rada na Vídeňském dvoře, tedy nejvyšším hofmistrem Českého království.

Na počátku 17. století probíhaly tři významné sakrální výstavby. Jedná se o poutní místa kostel Panny Marie v Dobré Vodě u Nových Hradů, kostel Jména Panny Marie v Lomci a kostel Nejsvětější Trojice v Trhových Svinech. Nejdříve započala výstavba kostela v Lomci (1699-1704), posléze v Trhových Svinech (1705-1709) a jako poslední byl dostaven kostel v Dobré Vodě (1708-1715). U všech těchto barokních poutních míst stojí u zrodu členové z rodu Buquoyů. Bohužel ani u jednoho kostela si nejsme jisti autorstvím.

Kvůli nákladným stavebním činnostem se rod Buquoyů dostal do finanční tísně. Obligace přislíbená od císaře ve výši 200 000 zlatých za výpomoc v 30 leté válce nikdy nenabyla platnosti a posléze se Albert Karel Buquoy dostal do enormních dluhů.⁴⁷ Ty se přenesly po jeho smrti i na jeho syna. Ten v roce 1732 vyhlásil bankrot, výše dluhu byla 719 499 zlatých.

⁴⁵ Spolek autorů (viz pozn. č. 5) s. 383

⁴⁶ Koblasa (viz pozn. č. 14) s. 20

⁴⁷ Koblasa (viz pozn. č. 14) s. 20

Historiografický popis objektu

V roce 1648 byl vztyčen dřevěný sloup u pramene, který byl již za pohanů označen jako léčivý.⁴⁸ Nachází se na vzdáleném severním úbočí Kraví hory. Po roce 1698 byl tento potůček proslaven zbožnými pověstmi a stal se tak cílem nemocných poutníků. Podle legendy Matěj Egidy z nedalekého Bedřichova (tehdy Friedrichschlag) zde ve snu vídal Pannu Marii, naléhající na výstavbu kostela. V jiných verzích se vyskytuje Panna Marie za doprovodu Ježíše Krista, poukazující na hojivé účinky pramene, též vybízejícího k započatí stavbě nového kostelíka.⁴⁹ Matěj Egidy nebyl první svědek onoho zjevení.

V roce 1695 zde měli dva bratři z Žibřidova podobnou zkušenost. Měli vidění, jak z okolí rakouské obce Sankt Michael u Freistadt přichází nespočet poutníků mířící k Dobré Vodě.⁵⁰ V té době se jim ale dostalo jen posměchu. Po roce 1701 však společnost na léčivý pramen uvěřila a od této doby je toto místo považováno za poutní a získalo si vysoké oblíbenosti.⁵¹

V křesťanské symbolice hraje voda významnou roli, představující symbol života a čistoty. Čistota vody podle lidové tradice reflektuje panenskou čistotu Panny Marie, což přidává vodnímu prameni zvláštní posvátný rozměr. Studánky byly lidově nazývány „okem Panny Marie“, což zdůrazňuje spojení s Matkou Boží. Pro mnohé věřící se staly prameny místem, kde mohou vyjádřit svou náboženskou oddanost a prosit o ochranu a uzdravení. Nemocní a trpící jednotlivci často v modlitbách oslovují Pannu Marii, aby jejich prosby slyšela a přinesla jim úlevu. Tímto způsobem se studánka stává posvátným místem spojeným s vírou, nadějí a hledáním duchovní síly.

Pověsti o zázračné vodě, která dala pozdější osadě jméno, se rychle rozšířily a nabyly vážného významu. Lidé začali přičítat prameni léčebné účinky a brzy sem začali putovat první poutníci, přicházející dokonce až ze vzdálených měst, jako jsou Třeboň či Freistadt. Jejich počet se postupně zvyšoval, což naznačovalo vzrůstající význam a popularitu tohoto svatého místa. Nelze opomenout, že tato prostředí poutního zájmu nebyla pouze centrem víry a duchovního zázraku, ale také místem setkávání lidí s různým původem a přesvědčením. Pramen nejen

⁴⁸ Spolek autorů (viz pozn. č. 5) s. 492

⁴⁹ Ibidem s. 509

⁵⁰ Jiří Černý, *Poutní místa Českobudějovicka a Novohradsko*, 2004, s.78

⁵¹ Štrejn, Hyhlík (viz pozn. č. 31) s. 4

poskytoval fyzickou úlevu, ale sloužil i jako kulturní křižovatka, kde se prolínaly tradice a vyprávění o zázracích. Tímto způsobem se poutní místo stalo symbolem historické soudržnosti a místem, kde se nesly různé příběhy, tvořící bohatou historii tohoto jedinečného pramene.⁵²

Před započítím stavby chrámu Panny Marie Těšitelky máme doklady o nedochované kapli, pravděpodobně věnované Panně Marie Pomocné. Ta stála v místech nynějšího poutního kostela. Již zmiňovaný Matěj Egidy z Bedřichova dostal ve snu pokyn, aby postavil kapličku v místech, kde nalezne vápenec. Po nalezení vápence tedy kapli vyhotovil. Existují doklady, že ji nechal vystavět Albert Karel Buquoy, a to již roku 1706.⁵³ Kaple byla pravděpodobně vybudována jako provizorní a nedostačovala velkému množství poutníků, jelikož sem proudili zástupy nejen z Třebońska, Českokrumlovska a Českobudějovicka, nýbrž i z hornorakouských oblastí.⁵⁴

Základní kámen stavby byl položen prelátem Janem Jakubem Bukovským z Českého Krumlova v květnu roku 1706. Budování ale započalo až o dva roky později.⁵⁵ Pravděpodobně stavbu pozdržel spor ohledně úschovy peněz k financování projektu. Farář Stropnický tvrdil, že poutní místo náleží na jeho farní prostranství, a tudíž by měl mít obnos peněz v úschově on. Novohradská šlechta si nárokovala úschovu hotovosti s odůvodněním, že pozemky, na kterých má stavba započít, se nachází v jejich vlastnictví.⁵⁶ Spor byl vyřešen tím, že Hojná a Dobrá Voda byly spojeny a ustanoveny jako samostatná farnost pod patronátem hraběte Buquoye.⁵⁷ Stavba nakonec stála 634 zlatých a byly na to využity prostředky pomocí milodarů od široké veřejnosti.⁵⁸

Hlavním donátorem byl hrabě Albert Karel Buquoy, který byl i hlavním iniciátorem výstavby chrámu. Dokončení stavby se již ovšem nedožil.⁵⁹ Architekt je naneštěstí neznámý a existují pouze domněnky.

Bohoslužby se konaly i během stavby, první svatá mše byla sloužena 1. 8. 1709. Dokládá to povolení, které bylo uděleno do roku 1713. Toto povolení k vykonávání bohoslužby

⁵² Koblasa (viz pozn. č. 16) s. 15

⁵³ Štrejn, Hyhlík (viz pozn. č. 31) s. 4

⁵⁴ Štrejn, Hyhlík (viz pozn. č. 9) s. 5

⁵⁵ Boháč (viz pozn. č. 7) s. 141

⁵⁶ Spolek autorů (viz pozn. č. 5) s. 449

⁵⁷ Štrejn, Hyhlík (viz pozn. č. 31) s. 5

⁵⁸ Ibidem s. 4

⁵⁹ Koblasa (viz pozn. č. 14) s. 74

v rozestavěné sakristii vydala arcibiskupská konzistoř v Praze.⁶⁰ Bylo tomu tak do doby, kdy bylo ještě bezpečné pro širokou veřejnost se v místě stavby pohybovat.⁶¹

Chrám Panny Marie Těšitelky byl dokončen a slavnostně vysvěcen v roce 1715 [obr.č.3,4].⁶² Kostel vysvětil krumlovský prelát Sigismund Heubmer, a to 26. 5. 1715. Kostel náležel již k existující farnosti kostela svaté Anny, ale duchovní správu obstarával cisterciácký farář Ringler s pomocí světského kaplana.

V roce 1728 započala výstavba ambitu s křížovou cestou a dvěma kaplemi, který obklopuje tři strany kostela [obr.č.5].⁶³ Další stavební změna v kostele Panny Marie Těšitelky nastala v roce 1888, kdy proběhla rozsáhlá rekonstrukce z iniciativy Filipíny Buquoy. Po těchto zásazích byl kostel znovu vysvěcen.⁶⁴

V 19. století byly vytvořeny vyzdívky a ambit byl z vnitřní strany uzavřen. Dělo se tak ve většině barokních objektech kvůli praktičnosti, a to zejména kvůli vlivům nepříznivého počasí. V letech 1987-1992 proběhla oprava střechy a fasády. Celá fasáda byla přetažena štukovou vrstvou s obsahem cementu, což z technologického i památného pohledu je nevhodné a škodlivé. Nátěr byl disperzní s velmi malou difusní propustností.⁶⁵ Jelikož tyto opravy vnějšího pláště byly provedeny nevhodnou technologií, byl v roce 2014 kostel renovován znovu, a to k třistaletému výročí založení.

Kvůli navýšení kapacity bylo zapotřebí vystavění nové kaple. Nový svatostánek se měl nacházet na dvoře před vstupem do kostela. Po usouzení komise se tak však nestalo a kaple byla zhotovena v severních prostorách ambitu.⁶⁶ Zde dostavba pojme vyšší počet věřících a skrze obrazovku se přichozí mohou účastnit bohoslužby na dálku [obr.č.6].

Exteriér

Výzdoba tohoto sakrálního objektu z vnějšku již z dále působí velmi dominantně a okázale nejen umístěním, ale také symetrií a barokními křivkami. Přesto je výzdoba fasády střídá a

⁶⁰ Štrejn, Hyhlík (viz pozn. č. 9) s. 5

⁶¹ Ibidem s. 5

⁶² Spolek autorů (viz pozn. č. 5) s. 510

⁶³ Spolek autorů (viz pozn. č. 5) s. 464

⁶⁴ Štrejn, Hyhlík (viz pozn. č. 9) s. 4

⁶⁵ Lubor Gregora, *Technická zpráva kostela Panny Marie v Dobré Vodě*, NPÚ České Budějovice, 2014 s. 1

⁶⁶ Lubor Gregora –Martin Veber, *Objemová studie – koncept*, NPÚ České Budějovice 2011

využívá pouze štukatérskou práci. Výzdoba komplexu působí jako malebný celek. Včetně interiéru kostela, kde je vše synchronizováno do venkovského lidového formátu. Přes jistou lidovost se dochovaly poznatky, že se o prostory zasloužili nejen domácí řemeslníci, práci zde odvedli i italští malíři a pozlacovači.⁶⁷

Dispozice kostela je charakteristickou ukázkou rozvrženého poutního místa. Ke kostelní lodi na půdorysu podélné centrály se poji dvě hranolové věže, z jejichž nároží se odvíjejí do tří stran ambity, vymežující úzké podélné nádvoří. Ze severní strany kostela u hlavního vstupu se pod terasou s působivě řešeným schodištěm nachází kaple, kde vyvěrá pramen, vyveden do drobných kašen [obr.č.7].⁶⁸

Podélná osa kostela je rovnoběžná s vrstvami terénu. Ambit na jižní straně je v hlubokém zářezu svahu a navazuje na úbočí kopce. Naopak severní strana kostela i ambitu je vysoko nad terénem.⁶⁹

Tento poutní kostel neobyčejně dominuje v siluetě Novohradských hor a vzniká tím jedinečný charakter, který dokáže bez pochyby zaujmout i oko nic netušícího kolemjdoucího. Jedná se neopomenutelný stupeň vývoje barokního poutnictví, které dokládá jistou důmyslnost stavebnictví sakrálních objektů na počátku 17. století. Poutnictví bylo náboženským fenoménem, který odpovídalo na otázky obyčejného člověka. Například prostým lidem napovídalo o smyslu života a odtajnilo i tajemství smrti.⁷⁰ Tím poutníka dozajista upoutalo a nabralo směr smýšlení nejen o způsobu života, ale také o pohledu na svět kolem sebe.

Do roku 1945 toto místo patřilo mezi nejvýznamnější mariánská poutní místa v naší zemi. Spojovalo nejen poutníky z dnešních České republiky a Rakouska, ale také Německa, Slovenska, Maďarska a Slovinska.⁷¹

V době rozkvětu poutnictví se člověk dopravil na místo pěšky, a tudíž se více rozhlížel po krajině a užíval si cestu jinak než cestovatelé současní. I tato relativní maličkost mohla dopomoci k ohromení stavbou, jenž symbolizovala úspěšné završení poutě. A tak když poutník dokončil svou cestu, byl uchvácen kostelem samotným, který krajině dominuje. Jedná se o

⁶⁷ Spolek autorů (viz pozn. č. 5) s. 510

⁶⁸ Ibidem s. 510

⁶⁹ Lubor Gregora, *Dobrá Voda u Nových Hradů, Zakázka č. 1371 – Posudek o degradaci ambitu*, České Budějovice NPÚ, 2015

⁷⁰ Z. Kalista (viz pozn. č. 4) s. 257

⁷¹ Boháč (viz pozn. č. 7) s. 141

nejvýznamnější poutní místo Novohradska,⁷² které je za dobrého počasí viditelné až z Třeboňska. Mým cílem je poukázat na uměleckou hodnotu tohoto komplexu.

Kostel sestává z eliptické a příčné lodi, s rozměry 23 x 16 m, lemujícími dvěma věžemi. Věže v hranolovém půdorysu navazují k východní a západní světové straně kostela, připojenými apsidami.⁷³ Věže jsou na nároží ozdobeny pilastry. Jelikož celý objekt inklinuje k symetričnosti, mezi těmito dvěma věžemi bychom našli stěží rozdíl. Nicméně zvony jsou zavěšeny jen ve věži východní, u které přiléhá sakristie [obr.č.8, 9, 10].⁷⁴ Tato skutečnost je podpořena i symbolikou východní strany, jelikož byl Kristus ukřižován směrem na východ od našeho území.⁷⁵ Nebo tomu tak může být z čistě praktického hlediska, a to z důvodu jednodušší přístupnosti. Zvonění zvonů představuje zpěv apoštolů, svolávající věřící na pokání a modlení. Současně symbolizují troubení archanděla v den Posledního soudu. Připomíná tím smrtelníkům, že jejich osud je nevyhnutelný.⁷⁶

Do zdi v nižším patře jsou zapuštěna malá obdélníková okna. V patře zvonovém se nalézají velmi nápadná půlkruhová okna. Vchod do prostor věží vede ze dvora po dřevěném točitém schodišti do prvního patra. [obr.č.8, 9, 10]

To je sklenuto mírně stlačenou křížovou klenbou. Ve vyšších patrech už se nalézají jen podlahy dřevěné. Do západní věže se dostaneme jen po dřevěné látce, která protíná půdu lodi. Zde se nalézá úložný prostor. Věže zakončuje cibulová bání s měděným oplechováním a mansardovým zakončením s lucernami. Tento typ zastřešení se nachází i u osmiboké lucerny s nízkou bání vycházející z lodi [obr.č.11]. Střeše lodi a ambitu byl v 90. letech navrácen šindel.⁷⁷

Celá stavba je přísně symetrická, tento fakt se propisuje i do samotné fasády kostela ze všech světových stran. Průčelní zeď kostela rozděluje nápadný sokl vysokých pilastrů [obr.1], které jsou završeny až v trojdílném kladí pod sedlovou střechou chrámu. Sem zasahuje se záklenkem i nejvýše usazené půlkruhové okno. Okna tohoto typu mají jednoduché šambrány zdobené diamantovým řezem v patě záklenku. Nad korunní římsou je vstupní rizalit ukončen patrovým volutovým štítem a je zdoben pilastry a střední nikou s trojdílným záklenkem. Při krajích a uprostřed štítu jsou nasazeny koule. Hlavní vstupní průčelí vystupuje s formou úzkého

⁷² Spolek autorů (viz pozn. č. 5) s. 510

⁷³ Petr Macek –Richard Biegel –Jakub Bachtík, *Barokní architektura v Čechách*, Praha 2015, s. 407

⁷⁴ Štrejn, Hyhlík (viz pozn. č. 9) s. 7

⁷⁵ Jan Beckovský, *Druhý sloup*, Praha 1707, s. 174

⁷⁶ Beckovský (viz pozn. č. 75) s. 159

⁷⁷ Štrejn, Hyhlík (viz pozn. č. 9) s. 4

převýšeného rizalitu. Jedná se o trojúhelníkový segmentovaný nízký štít, který je konvexně a konkávně prohnutý.⁷⁸ Ve štku jsou promítnuty stlačené volutové závitnice.⁷⁹

Vstupní portál má tvar obdélníku a nese kamenné ostění s uchy, mušlemi a dvojitou páskou, což je typické pro časný barokní sloh.⁸⁰ Ta je vedena podél obvodu portálu. Vstup lemují páry oblačných/ vřetenových sloupů na vysokých soklech završených korintskými hlavicemi nesoucí trojdílné oblamované kladí [obr.č.12].

Nad tímto vchodem je ve štku zobrazena velká mušle, odkazující na svatého Jakuba, patrona poutnictví. Šířka dveří symbolizuje bránu věčného života, kterou lidem ukázal Ježíš Kristus svou obětí. Velké a široké dveře můžou být považovány za upozornění, že ne každý dojde spasení a odkazují na pohodlnou cestu k ztracení. Menší dveře mohou být brány za úzkou a trnitou cestu do života věčného.⁸¹ Další vstupy do kostela z jižní a západní strany jsou vroubeny žulovým ostěním s toskánskými pilastry. Vchody do sakristie a ambitu vroubí prosté kamenné ostění.⁸²

Do jednoduché supraporty je protnuté velké oválné okno, které vypomáhá jako kompoziční doplněk celku průchodu. V jeho záklenku je zavěšen alianční znak donátorů s erby Buquoyů a Černínů z Chudenic [obr.1]. V Buquoyovském erbu se vyskytuje bílá popelčina kožešina na červeném poli se třemi šikmými modrými břevny se stříbrným křížem uprostřed. Obvykle jsou u erbu zobrazováni i gryfové. Ti slouží jako štítonoši rodového hesla: Bohu a mému králi. Erb Czernínů je rozdělen na polovinu, levá část je červená a pravá je modrá s třemi bílými horizontálními pruhy. Jako zajímavá záležitost je spojení obou erbů jednou zdobenou korunou. Štíty symbolizují spojení rodin Alberta Karla Buquoye s jeho manželkou Antoniou Renatou Czernínovou.⁸³ V době před rekonstrukcemi, před rokem 2014 byly štíty polychromované, dnes však nikoliv [obr.č.7, 13].

Žulové schodiště se nachází před severním průčelím. Jedná se o typ dvouramenného schodiště, které vede nejen do kostela a krytého ambitu, ale také v sobě schovává prostor, pod kterým se nachází kaple, ze které vyvěrá onen léčivý pramen.⁸⁴ Skýtají se tu tři obloukové vstupy, jeden

⁷⁸ Jaroslav Herout, *Staletí kolem nás*, Praha – Litomyšl 2002, s. 166

⁷⁹ Jaroslav Herout, *Slabikář návštěvníků památek*, Pardubice 1994. s. 56

⁸⁰ Herout (viz pozn. č. 78) s. 126

⁸¹ Jindřich Ondřej Hoffmann, *Zrcadlo náboženství* s. 155

⁸² Štrejn, Hyhlík (viz pozn. č. 31) s. 7.

⁸³ Ibidem s. 7

⁸⁴ Boháč (viz pozn. č. 7) s. 141

centrální a dva postranní. Vedou do trojdílné kaple lemované reliéfem s rostlinnými motivy [obr.1]. V prostředním prostoru stojí kamenná nádrž s pramenem, nad kterou ční sousoší Piety [obr.1]. Ze samotné sochy, přesněji z rány Krista po bodnutí kopí je vyvedená trubka, která napouští kamennou nádrž [obr.č.14].

V bočních kaplích byli sochy Marie Magdaleny a Jeronýma a na druhé straně Jana Křtitele a svaté Rozálie.⁸⁵ Dnes zde již sochy nestojí a je tu jen sousoší Piety v prostředním bloku. Voda z Kristovy rány vtéká do kamenné nádrže, a odtud je vyvedena do mušlových umyvadel před schodiště kde je volně k dispozici poutníkům. Prostor mezi kaplí a místem před kostelem odděluje kovaná železná mříž. Ta je zdobena dubovými listy. Jedná se o znak rodu Buquoyů, jako důkaz jejich iniciativy při výstavbě chrámu.

Schodiště je zdobeno kamennými pilastry s akantovými rozvilinami ve cviklech. Klenák je vyobrazen do podoby hlavy anděla. Balustráda je vyplněna kamennými kuželkami s vyobrazením palmety. Kuželky nesou robustní madlo. Zábradlí je doplněno deseti žulovými koulemi, vázami a figurami andílků. Ti mají neumělé postavy a někdo by mohl říct, že mají až pitoreskní grimasy.⁸⁶ V rozích je balustráda doplněna hranolovitými sloupky s geometrickými vlysy. Při rekonstrukci v roce 2008 byl proveden sondážní průzkum, který prokázal, že se na schodišti nenalézají žádné fragmenty po polychromii, a tudíž bylo vždy v přírodní barvě kamene.⁸⁷ Po dokumentaci tohoto architektonického prvku bylo nahrazeno věruhodnou replikou.

Poutníci dříve nevcházeli do kostela bočním vchodem nad terasou se schodištěm, nýbrž ambitem z jižní strany, v němž vykonali pobožnost křížové cesty. V ambitu dříve stávala pověstná socha bičovaného Krista s parukou z pravých vlasů.⁸⁸ Ambit má sklenutý křížovými klenbami, který se skládá z 21 polí [obr.č.5]. Jednotlivá pole od sebe dělí sdružený pilastr. Zastřešený prostor je vydlážděn žulovou dlažbou, která je z části původní a z části doplněna. V jihovýchodním a jihozápadním nároží jsou vystavěny kaple se zvonovými střechami. Ambit se otevírá do prostor dvora půlkruhovou arkádou a je členěn trojdílnými sdruženými pilastry [obr.č.5].

⁸⁵ Boháč (viz pozn. č. 7) s. 142

⁸⁶ Evidenční list památky kostel Panny Marie Těšitelky, České Budějovice NPÚ, č. 4

⁸⁷ Daniel Chadim, *Restaurování plastické výzdoby schodiště před poutním kostelem Nanebevzetí Panny Marie na Dobré Vodě u Nových Hradů*, restaurátorská dokumentace, Slavonice 2008

⁸⁸ Spolek autorů (viz pozn. č. 5) s. 510

Na fotografiích z roku 1988 je podoba ambitu před celkovými rekonstrukcemi objektu. Snímky nám dokazují, že arkáda ambitu byla v 19. století dodatečně zaslepena zdí s klasicistními půlkruhovými okny. Tyto příčky vznikly z praktických důvodů jako prevence před nevlídným počasím. Zazdívky byly při rekonstrukcích vybourány v rámci purismu. V dnešní době je ovšem vlhkost znatelná a projevují se známky eroze.

V roce 2012 proběhla studie o vybudování nové kaple před vchodem do kostela. Tyto plány komise nepodpořila kvůli historické kontinuitě, a tak byl návrh zamítnut.⁸⁹ Od roku 2014 byla vytvořena nová kaple v západní části ambitu. Tento svatostánek byl zřízen kvůli zvýšenému zájmu návštěvníků. Především slouží v zimních měsících, kdy je tento menší prostor snazší vytopit. Místnost je vybavena obrazovkou, která přenáší bohoslužbu z hlavní lodi, což napomáhá udržet kontakt s monumentálnějším prostorem.⁹⁰

Interiér

S dochovanými freskami a původním mobiliářem se jedná o výjimečné a jednotné prostředí, které dokáže oslovit i širokou veřejnost. Přesto se nabízí pocit, že společnost opomenula toto nádherné prostředí patřičně ocenit. Interiér kostela je tvořen přehledným centrálním prostorem tvořeným okoseným čtvercem s neodděleným kněžištěm.⁹¹ Je zde dochovaná původní dlažba z velkých žulových desek. V západním podvěžím se nachází vstup do prostorů ambitu, východním se vchází do připojené sakristie. Ta byla druhotně dostavěna.⁹²

Stěny lodi jsou členěny páry mramorových obloukových polosloupů a pilastry s kompozitními dříky. Ty jsou převýšeny a zakončeny zlacenými korintskými hlavicemi. Mezi pravouhlými rizality a apsidami je v úsecích uplatněna křivka stěny, která naznačuje příčně orientovaný ovál, což dokládá důmyslnost celkové kompozice.⁹³ Za zmínku stojí také práce s přírodním osvětlením interiéru. Střed budovy je osvětlen především lucernou, kdežto apsidy osvětluje především velká boční okna s půlkruhovým zakončením [obr.č.15].⁹⁴

⁸⁹ Gregora, Veber (viz pozn. č. 66)

⁹⁰ Rozhovor s místní sestrou Liobou

⁹¹ Macek, Biegel, Bachtík (viz pozn. č. 73) s. 407

⁹² Gregora (viz pozn. č. 65) B.2.2 – b

⁹³ Macek, Biegel, Bachtík (viz pozn. č. 73) s. 407

⁹⁴ Ibidem s. 407

Mezi zdobnými polosloupky se propisují půlkruhově sklenuté niky zakončenými konchou vyobrazený s lasturou, kterým dominují nadživotní sochy církevních otců.⁹⁵ Ve výklencích stojí svatý Ambrož s holí, ve které je umístěn čtyřlístý květ. V levé ruce nese zavřenou knihu. Pod pravou nohou má položený proutěný koš. Naproti němu stojí svatý Augustin. Ten ve své levé ruce také drží hůl se stejným motivem. V pravé předkládá srdce, ze kterého šlehají plameny. O jeho pravou ruku se opírá putti s mušlí. Levou nohou stojí na dvou knihách. U hlavního oltáře na severní straně stojí svatý Jeroným. Jako atribut má na hlavě klobouk. V levé ruce svírá zavřenou knihu a v pravé husí brk. Svatý Řehoř má na hlavě korunu a má přes sebe přehozený šál. V pravé ruce drží hůl s křížem, který má několik hrotů. V levé ruce svírá zavřený svazek knihy. Každý má pod nikou svoji plaketu s jménem.

Sondážní průzkum odhalil techniku zlacení štku. Tato polychromie stěn byla provedena plátkovým zlatem na žlutě zbarvený mixtion.⁹⁶ Stěny jsou děleny pilastry a polosloupky si můžeme povšimnout zalamované kladí zdobené hlavami andělíčků. Stěny jsou ukončeny dvěma mohutnými římsami, kde se mezi nimi line vlys. Pilastry, vlys i okenní špalety s jejich rámováním jsou ve štku zdobeny drobným zlacením. Prostor mezi těmito plastickými prvky je pojednán v jedné tónině (Nažloutlá barevná vrstva).⁹⁷ Tento styl je pravděpodobně převzat z barokních francouzských fasád.⁹⁸

Placková klenba lodi je vyhotovena z cihel a je na rubu vyztužená pasy. Tento typ klenby se v měkkém zakřivení rozestírá nad prostorem s libovolným půdorysem. Tím vznikají široké plochy pro rozsáhlé nástrovní malby.⁹⁹ Polygonální klenbou uprostřed protíná osmiboká naddimenzovaná lucerna.¹⁰⁰ V této části kostela, v nástrovním zrcadle, se nachází ilusionistická freska [obr.č.16, 17].

Dnešní podobu maleb v poutním chrámě lze přeneseně rozdělit na dvě tematické části, které se věnují příběhům ze Starého a Nového zákona. Fresky na klenbě směrem ke kruchtě s varhanami znázorňují starozákonní světce. Ti mají podobu mariánských poutníků. Proroci ze Starého zákona, další svatí a andělé jsou vyobrazeni, jako kdyby byli uprostřed důležité konverzace, popřípadě hledí na diváka či na svatou Rodinu. Novozákonní motivy se nachází na klenbě

⁹⁵ Boháč (viz pozn. č. 7) 141

⁹⁶ Antonín Hamsík, *Restaurátorský sondážní průzkum*, České Budějovice NPÚ, 2010

⁹⁷ Hamsík (viz pozn. č. 96)

⁹⁸ Herout (viz pozn. č. 78) s. 126

⁹⁹ *Ibidem* s. 127

¹⁰⁰ Macek, Biegel, Bachtík (viz pozn. č. 73) s. 407

orientující k hlavnímu oltáři. Zde je nám představena scéna nanebevzetí Panny Marie, která pokleká před svým synem na vyjádření úcty a pokory. Ježíš je zde vyobrazen s utěšujícím výrazem. Je zachycen v momentě před nasazením zlaté koruny, kterou nese v levé ruce. V pravé ruce drží svůj atribut ve formě svatého Kříže. Této scéně přihlíží Bůh sedící na trůně a žehná Panně Marii. Kolem hlavy má svatozář v trojúhelníkové podobě jako odkaz na svatou Trojici. Za sebou má zástup andílků [obr.č.18].

Na nástěnných malbách v presbytáři a lodi poutního chrámu lze objevit zobrazení pohanských prorokyní, nazývaných Sibyly, jako protějšek k starozákonním prorokům. Tyto ženy předvíдалy narození Spasitele. Mezi Sibyly jsou zde zobrazené Samoské, Perské, Fryžské a Tiburské. Tyto malby nejen obohacují duchovní atmosféru chrámu, ale také reflektují tradici spojování pohanských představitelů s křesťanským poselstvím.¹⁰¹

Původní podoba nástropních maleb z roku 1729 není známa, jelikož byly při rekonstrukci v roce 1888 hrubě přemalovány.¹⁰² Tuto rozsáhlou obnovu iniciovala hraběnka Filipína Buquoyová.¹⁰³ Freska je vyhotovena množstvím pastelových barev, včetně zlatých, červených a modrých tonů. Tato kombinace vyvolává kontrast a hloubku prostoru. Tím malíř vytvořil trojrozměrný prostor, jako optickou iluzi a diváka tím přesvědčuje, že se výjevy odehrávají uvnitř kostela.

Po těchto renovacích se uskutečnilo opětovné slavnostní vysvěcení kostela, které proběhlo 14. 10. 1888 českobudějovickým biskupem Martinem Josefem Říhou.¹⁰⁴ Pontifikální mši celebroidal vyšebrodský opat Leopold Wackarž.¹⁰⁵

V tomto kostele se nachází nejen nádherná atmosféra a výzdoba, ale také původní a téměř kompletní mobiliář, který svým dekorativismem nabádá k srovnání se španělským barokem.¹⁰⁶ Hlavní oltář dosahuje až k vrcholu klenby a je bohatě zlacený [obr.č.19, 20]. Oltář překvapivě není vázán na osu vstupu. Je vázán ke dvojici zmíněných apsid.¹⁰⁷ Byl vyhotoven v roce 1718 a skládá se z obláčků, andílků, andělů nesoucích rám s milostným obrazem Panny Marie Těšitelky [obr.č.21].¹⁰⁸ Jedná se o kopii kopie, která byla vyhotovena v Českém Krumlově a

¹⁰¹ Černý (viz pozn. č. 50) s. 79

¹⁰² Evidenční list kulturní památky č. 1, NPÚ

¹⁰³ Spolek autorů (viz pozn. č. 5) s. 230

¹⁰⁴ Štrejn, Hyhlík (viz pozn. č. 9) s. 6

¹⁰⁵ Ibidem s. 6

¹⁰⁶ Jiří Kotalík, *Architektura barokní*, Praha 2001, s. 184

¹⁰⁷ Macek, Biegel, Bachtík (viz pozn. č. 73) s. 407

¹⁰⁸ Štrejn, Hyhlík (viz pozn. č. 31) s. 6

byla posvěcena 3. 7. 1842.¹⁰⁹ Jeho předchůdce byl poničen bleskem, a tak byla náhrada akutní. Originál těchto věrných napodobenin se nachází ve Štýrském Hradci.¹¹⁰ Typologicky obraz znázorňuje oděnou Pannu Marii s Jezulátkem na levé ruce. Madonna je bohatě šacená zlatým rouchem. Má přes sebe zlatý plášť, který má královsky modrý rub. V pravé ruce nese Jezulátko. Obě postavy mají šedou paruku a jsou korunováni rudou korunou. Obraz je zobrazován ve sfumatoovém pozadí, které doplňují čtyři postavy andílků. Dva spodní hladí Panně Marii plášť, a dva horní ji nasazují korunu. Podobnost můžeme shledat u Madonny v hornorakouském poutním místě Marie Trost am Rohrbach.¹¹¹ Rám obrazu je zlacený a je usazen v nebesích, kde se nachází draperie, stylizovaná oblaka s rokaji. Pod obrazem Panny Marie Těšitelky se nalézá soška Jezulátka s křížkem.

Horní stavbu oltáře doplňuje deset velkých andělů [obr.č.19, 20, 21]. První pár k nám nejbližší nese kadidlo a vzhlíží k obrazu Panny Marie Těšitelky. Dva andělé za nimi hledí směrem k věřícím a předkládají jim nápisy Těšitelko zarmoucených a Ukaž se matkou (v němčině: O Trosterin der Bertrubten, Zeige dich als eine Mutter). Dále se zde vyskytuje deset malých andělíčků, dva z nich korunují posvátný obraz. Také je zde devět maskaronů s křídly. Nad celým výjevem trůní Svatý Otec s žehnající pravou rukou. V levé objímá globus. Na temeni hlavy má zlatý trojúhelník symbolizující svatou trojici. Stavbu oltáře korunuje holubice v paprscích představující Ducha svatého.

Po stranách svatostánku stojí sochy, vlevo je umístěna svatá Scholastika, sestra svatého Benedikta. Za svého života založila řád benediktinek. Ve svých dlaních nám předkládá otevřenou knihu s benediktinským heslem Ora et Labora (Modli se a pracuj). Vpravo je usazen její bratr Benedikt, zakladatel benediktinů, se zavřenou knihou.

Pod robustním baldachýnem se nachází svatý Josef držící lilii. Kolem něj jsou čtyři větší andílci a dva menší, který jsou po jeho bocích v oblacích. Baldachýn je vyhotoven pomocí iluzivní draperie a je završen oblaky s paprsky ve kterých je využito osm maskaronů.

Po stranách oltáře jsou zobrazeny znaky Karla Kajetána Buquoye a jeho manželky Filipíny rozené Palffyové. [obr.č.19]. Za oltářem, směrem k nynějšímu vchodu stáli ve výklenku sochy svatého Linharta a vpravo stával svatý Antonín. Dnes již tomu tak není a niky zejí prázdnotou. Je zde oratoř, tvořena půlkruhovým pavlánem.¹¹²

¹⁰⁹ Spolek autorů (viz pozn. č. 5) s. 510

¹¹⁰ Boháč (viz pozn. č. 7) s. 141

¹¹¹ Spolek autorů (viz pozn. č. 5) s. 510

¹¹² Štrejn, Hyhlík (viz pozn. č. 9) s. 8

Uprostřed severního bočního oltáře je pod baldachýnem svatý František z Assisi se stigmaty v momentě osvěcení. [obr.č.23] Za klečící sochou se nalézá modré pozadí s pozlacenými oblaky. Svatého Františka u oltáře doprovází svatý Vojtěch. Ten zde nese hůl s čtyřlístým květem a knihu na které je položena ryba, jako znak křesťanství. Naproti němu stojí svatý Norbert se stejnou holí, bez atributu, ostatně jeho pravá ruka napovídá, že mohla něco držet. Nad tímto souborem je vyobrazen svatý Bernard z Clairvaux v momentě, kdy se setkává se svou ctěnou Pannou Marií a Ježíškem. Objekt je lemován páskou s volutami a proplétanou vinnou révou, jako symbol Kristovo krve. Je ukončen sochou svatého Floriana ve chvíli, kdy vylévá vědro s vodou. V pravé ruce se mu opírá prapor a u levé nohy má podobiznu kostelíka. Pravděpodobně u tohoto oltáře se kdysi nacházela relikvie svaté Anny, a to v podobě ruky.¹¹³

Na protilehlém oltáři vidíme uprostřed opět baldachýn stejného vzezření [obr.č.24].

Zde se nalézá svatý Jan Nepomucký předčítající knihu. Na levé straně vidíme svatého Zikmunda s královským čepcem v brnění a kostelíkem v náruči. Na protilehlé straně se nachází svatý Václav s korunou, mečem a štítem s orlicí. Nad touto trojicí je vložena monstrance s jazykem Jana Nepomuckého v barokních paprscích. Je lemován jako předchozí vedlejší oltář, páskou s volutami a proplétanou vinnou révou. Na závěru ční archanděl Michael. Zde se pravděpodobně prezentoval hřeb z Kristova kříže.¹¹⁴

Dále jsou doklady o sochách v klečící poloze na podstavci dvou zповědnic pod kůrem. Na severní straně klečel svatý Petr a na jižní světové straně Marie Magdalena. Ty zde dnes také bohužel nenalezneme.

Nedaleko dnešnímu hlavnímu vstupu, pod sochou svatého Jeronýma, se nacházela empírová křtitelnice. Ta v současnosti také chybí, buď kvůli nákladné rekonstrukci, nebo byla odcizena během staletí.¹¹⁵ V dolní části byla zdobena rákosím s lupeny. Na vrchní desce je znázorněn Ježíš Kristus, připomínající křest od svatého Jana Křtitele.¹¹⁶

Na západní straně je umístěná kazatelna, jako balkon z vyššího patra [obr.č.15, 25]. Její spodek je formován sedmi andílky. Na kazatelně se nachází zlacené reliéfy. Znázorňují Krista u studny. Tento reliéf je vidět stěží, jelikož je natočen čelem ke zdi [obr.č.26]. Z hlavní pohledové strany je reliéf s Kristem předávajícího klíče svatému Petrovi [obr.č.27]. Třetí motiv je Kristus jako Dobrý Pastýř, kde nahání stádo holí [obr.č.28]. Reliéfy jsou tlumočený čtyřmi andílky, kteří

¹¹³ Spolek autorů (viz pozn. č. 5) s. 510

¹¹⁴ Ibidem s. 510

¹¹⁵ Rozhovor s místní sestrou Lioubou

¹¹⁶ Boháč (viz pozn. č. 7) s. 11

předkládají náležité atributy k tématu. První nese hůl na stádo, druhý papežský čepec a třetí Svatopeterský kříž. Čtvrtý anděl mává do publika a vyzývá posluchače k naslouchání. V místě, kde farář káže jsou vyobrazeny personifikace smrti a vděčnosti. Smrt představuje anděl se starcovou tváří a kosou. Vděčnost je zde prezentována jako žena chlubící se hadem, co si zakusuje svůj ocas [obr.č.15, 25].

Na báni kazatelny jsou zpodobněny další personifikace. Sedí zde mezi anděly Naděje s rozpřaženýma rukama a kotvou. Vedle ní sedí předkloněná Víra s krucifixem a pohárem s hostií. Ta má po své pravici Lásku, která se dívá s okouzlením na lucernu a předkládá okřídlené srdce. Můžeme polemizovat proč si zadavatelé vybrali tato témata, ale podle mého úsudku je to jednoznačné. Z kazatelny vychází přetlumočené slovo Boží. To je vyznačeno všemi těmito atributy. Ostatně je to pochopitelné i pro nepoučitelného poutníka. To dokládá i socha umístěná na vrcholu. Nachází se zde svatý Pavel s knihou a mečem, jako Apoštol národů, který slavnostně vzhlíží do prostoru chrámu [obr.č.15, 25].

Naproti hlavnímu oltáři se nachází kůr s varhanami [obr.č.29]. Půlkruhový pavlán tvoří protějšek oratoře u hlavního oltáře.¹¹⁷ Ty byly vyhotoveny v roce 1727 dílnou varhanáře Franze Lorenze Richtera z Freistadtu.¹¹⁸

Kůr a dvou manuálové varhany jsou bohatě zdobeny zlatem.¹¹⁹ Skříň varhan dominuje vyobrazení krále Davida hrajícího na harfu. Doprovází ho pár andílků hrajících na klarinety. Varhany byly v průběhu let několikrát restaurovány, ale stále zachovávají svůj původní charakter. Jsou plně funkční a dodnes jsou využity při bohoslužbách [obr.č.30].

Na zdi je namalován alianční znak donátorů kostela, Karla Kjetána Buquoye a jeho manželky Filipiny rozené Palffyové. Pod znakem se skýtá rodinné heslo: Dieu et mon roi, Bůh a můj král. Výjev je podtržen latinským nápisem s datem: 1888, Renovata per opes Philipinae comitisae Buquoy natae Czernin Chudenitz revivo. Tato věta připomíná renovace iniciované již několikrát zmiňovanou hraběnkou Filipínou Buquoy, rozenou Czernínovou z roku 1888.

¹¹⁷ Štrejn, Hyhlík (viz pozn. č. 31) s. 21

¹¹⁸ Ibidem s. 21

¹¹⁹ Ibidem s. 21

Umělecká hodnota

S dochovanými freskami a původním mobiliářem tvoří toto výjimečné místo neopakovatelné prostředí, které oslovuje širokou veřejnost. Přesto nelze nezmínit, že se zdá, že společnost zanedbala přiměřené ocenění této nádherné kulturní perly. Není pochyb o tom, že zachovalé fresky a autentický nábytek poskytují pohled do historie a uměleckého dědictví, které by mělo být chráněno a váženo. Toto mistrovské dílo architektury a umění představuje vzácnou možnost pro návštěvníky vcítit se do doby, kdy bylo vytvořeno. Bohaté detaily fresek a starobylého vybavení poskytují okno do minulosti a přenášejí nás do éry plného uměleckého mistrovství a historického významu.

Přes svou nezpochybnitelnou hodnotu v oblasti kultury a historie je však možné pozorovat, že toto úžasné místo nemá dostatečnou pozornost, kterou by si zasloužilo. Není jen památkou, ale živým příběhem minulosti, který by měl inspirovat a vzdělávat. Možná by bylo vhodné více podporovat a propagovat toto kulturní dědictví, abychom zajišťovali jeho zachování pro budoucí generace a aby každý mohl sdílet v jeho kráse a výjimečnosti.

V současnosti je chrám Panny Marie Těšitelky ve více než dobrém stavu. Ostatně přes důkladné renovace chybí prostředky, či ambice k doplnění chybějících soch, křtitelnice a zpovědnice. Tento kostel je významnou kulturní památkou jihočeského regionu. Představuje důležitou ukázkou barokní architektury. Přes veškeré opravy a renovace během staletí si zachoval svou jedinečnou atmosféru a nadále poskytuje jeho návštěvníkům duchovní zážitek. Dnes se jedná o poutní místo nejen katolíků z Čech, Rakous a Německa, ale také výletníků Novohradských hor.

Umělecká hodnota tohoto architektonického skvostu v Jihočeských Lurdách je, co se týče geografického kontextu velmi pozoruhodný a v jižních Čechách jedinečný. Po uměleckohistorické stránce je kostel součástí nejcennějších barokních ukázek jihočeského baroka.¹²⁰ O tom se však rozepíšu v následující kapitole, kde přiblížím stavebnictví jihočeských barokních poutních místech.

Půdorysné řešení stavby mohlo být inspirováno kostelem od slavného architekta Francesca Borrominiho. Jedná se o kostel San Carlo alle Quattro Fontane v Římě ze 17. století.¹²¹ Kostel je známý svým unikátním půdorysem, který má eliptický tvar, což bylo v té době inovativní.

¹²⁰ Spolek autorů (viz pozn. č. 5) s. 510

¹²¹ Ibidem s. 510

Jedná se o odchýlen od tradičních obdélníkových nebo kruhových půdorysů. Kostel byl navržen tak, aby vytvořil dojem dynamismu a pohybu, což je charakteristický prvek Borrominiho barokní architektury. Eliptický půdorys kostela je doplněný o čtyři výrazné konkávní fasády, které vytvářejí vstupní portikus. Tyto konkávní prvky spolu s eliptickým půdorysem přispívají k celkovému dojmu komplexnosti a kreativity v architektonickém díle. V případě kostela Panny Marie Těšitelky v Dobré Vodě u Nových Hradů dotváří siluetu výhledu a dovršoval symbolickou krajinu českého území.¹²²

Kostel Panny Marie Těšitelky také nese společné prvky s bavorskými poutními místy, jako je například ve Fraubrännlu u Straubingu.¹²³ Wallfahrtskirche Frauenbrünnl je poutní kostel římskokatolické církve [obr.č.31]. Doslovný překlad Frauenbründl by mohl znít jako pramen žen. Tato barokní centrální stavba se nachází v Dolním Bavorsku a spadá pod farnost sv. Jakuba ve Straubingu, v diecézi Řezno. Legenda spojená s tímto poutním místem vypráví o dřívějším kostelíku, který zde byl umístěn anděly, následovaný objevením pramene. Současný poutní kostel byl postaven v letech 1705 až 1707 na místě původní hrázděné kaple, podle plánů neznámého mistra. Tato budova je situována na svahu s orientací na jih.¹²⁴

Kostel je vybudován na půdorysu čtyřlístku, doplněném o obdélné vstupní křídlo. Jeho centrum uzavírá rozlehlá osmiboká kupole. Z bočních částí vystupují dvě věžovitá křídla, která nesou osmiboká zvonová patra s kupolovými nástavbami a zahrnují sakristii a schodiště vedoucí na ochoz. Architektonická struktura budovy je zdůrazněna pilastrovými pásy na vnějších stěnách, přičemž střední osmiúhelník je pokryt dřevěnými šindelovými stříškami. Vstupní křídlo směřující k prameni vyniká trojúhelníkovým štítem, který slouží jako hlavní průčelí.¹²⁵

V interiéru kostela se nachází místnost vymezena třemi plochými konchami, které mají formu kruhových segmentů v půdorysu a bezprostředně na sebe navazují, aniž by mezi nimi byly umístěny stěnové pásy. V obdélné vstupní části interiéru je umístěna varhanní galerie s balustrádou. K bočním konchám přiléhají přilehlé ochozy. Stěna interiéru je zdobena pilastry s hlavicemi, které jsou částečně štukované a částečně pouze malované. Původní dvouplášťová kopule zůstala nedotčená. Klenby konch jsou broušeny do průběžné klenby, na kterou navazuje valená klenba ochozu

¹²² Macek, Biegel, Bachtík (viz pozn. č. 73) s. 111

¹²³ Kotalík (viz pozn. č. 106) s. 187

¹²⁴ Georg Dehio, *Handbuch der deutschen Kunstdenkmäler. Bayern II – Niederbayern*. Deutscher Kunstverlag, Mnichov 2008, s. 132

¹²⁵ Ibidem s. 132

Kopule v kostele je centrálně otevřená do osmihranného otvoru, který poskytuje výhled na plochý strop osmiúhelníku [obr.č.32]. Strop je zřetelně osvětlen okny v tamburu. Zakřivení kupole je tak vytvořeno, že na okraji tohoto zakřivení vzniká úzký pruh s balustrádou. V interiéru naleznete také nástropní malby, které jsou připisovány umělci Hansi Georgu Asamovi.¹²⁶

Obrazový motiv je postaven na nápisech invokací Loretánských litaní, které jsou vyjádřeny ve dvou obrazových vrstvách. Na okolním oblouku je Panna Marie označována jako „Regina Sanctorum omnium“. Kromě světců, jako jsou svatý Florián, svatý Jiří a další, jsou zde zobrazeni i svědci ze Starého zákona, jako Noe, Mojžíš a král David. Nad oltářem je zachycen zázrak eucharistie; Svatý Josef a svaté panny jsou shromážděni kolem zářivého kalicha. Anděl na obraze odkazuje na mědirytinu, která znázorňuje zázračný obraz umístěný na hlavním oltáři.¹²⁷ Sbor andělů je zobrazen po celém obraze spolu s Bohem Otcem. Ve středu je vyobrazena holubice Ducha svatého v zářivé slávě. Nad oltářem drží dva puttia korunu pro Marii. Nástropní malby vynikají teplými barvami, kde dominují světle načervenalé a zlatavě okrové odstíny. Zvláště dobře zachovaná je freska v osmiúhelníkovém prostoru. Tváře andělů jsou vyjádřeny prvky expresivní charakterizace. Oddělení jasně osvětleného osmiúhelníkového stropu od spodní klenby bylo pravděpodobně původně součástí plánu.

Oltář je impozantním mramorovaným baldachýnem s vyřezávanými postavami, pocházejícím z období kolem roku 1710/1720. Zkroucené vnější sloupy mají široké rozpětí a trámy odrážejí tvar místnosti s konvexními křivkami. Vnitřní podpěry jsou tvarovány jako andělské hermy k uctění zázračného obrazu, který zahrnuje vyřezávané postavy Matky Boží na půlměsíci z konce 17. století. Na stranách oltáře jsou zobrazeni svatí Joachim a Anna. Oltářní obraz zobrazuje Nejsvětější Trojici. Vedle oltáře jsou umístěni pečlivě zpracovaní vyřezávaní andělé ze svícnu. Varhany, vytvořené neznámým varhanářem kolem roku 1730, mají pět rejstříků na manuálu a připojený pedál.¹²⁸ Je zajímavé pozorovat, že mezi kostelem Panny Marie Těšitelky a kostelem Frauenbrünnl existují určité podobnosti. Tyto podobnosti jsou spojeny architektonickým stylem, uměleckými prvky a historickým kontextem obou kostelů. Je možné, že byl ovlivněn stejnými umělci.

¹²⁶ Dehio (viz pozn. č. 124) s. 134

¹²⁷ Ibidem s. 134

¹²⁸ Ibidem s. 135

Buquoyské stavitelství poutních míst v jižních Čechách

Na počátku 18. století byla budována již zmíněná tři poutní místa. Jejich podobnost je tvořena nejen rodem Buquoyů, který je nechal vystavět, ale také zajímavým situováním v krajině. Je využito filozofie barokní krajiny tvorby. Zakladatelé těchto poutních míst brali v potaz umístění sakrálního objektu k oblíbeným a známým místům. Snažili se ukotvit a oslovit všechny společenské vrstvy a upevnit jejich katolickou víru.¹²⁹

Místa staveb byla dozajista pečlivě vybírána a jsou velmi působivá. Čím je cesta do kostela na mši pro věřícího delší a obtížnější, tím více je záslužnější.¹³⁰ Tím i poutník vykoná pokání již na cestě plné modliteb. Tj. jedním z důvodů umístění těchto sakrálních staveb. Další je samozřejmě výskyt zázračných pramenů, které barokní stavitelé využili k propagaci katolické víry. To vysvětluje i okázalost sakrálních poutních staveb. Stavby působí na poutníka jako vstup do honosné nebeské sféry. Začínající pokles návštěvníků se odehrál s nástupem protireformace v našich zemích. Byl utvořen nový pohled na náboženský tvar a poutnictví v oblibě upadalo a už neprotínalo všechny sociální vrstvy, jak se doposud snažilo.¹³¹

Ve všech těchto stavbách se propisuje geometrická úloha, vertikální akcentování centrálního objemu, a změkčování obrysových linek.¹³² Kostel na Lomeckém kopci se na rozdíl od kostela Panny Marie Těšitelky nyní ukrývá mezi hustým porostem [obr.č.33]. Prvotní myšlenku o vybudování barokního poutního kostela měl hrabě Karel Filip Buquoy. Záměrem bylo zde uložení kopie sošky Panny Marie Foyenské, kterou si přivezl z cest a věřil, že přináší ochranu proti neduhům. Po jeho smrti se stavby ujal jeho syn Emanuel Buquoy a roku 1692 byl položen základní kámen. Povolení na započatí stavby bylo uděleno až v roce 1699.¹³³ Vysvěcení kostela proběhlo v roce 1704.

Hrabě nechal postavit malou centrální kapli na kruhovém půdorysu, který je protínán čtvercem, a má shodně tvarovanou předsíň. Můžeme u něj shledat inspiraci v Santiniho práci. Stavba vykazuje prvky určité sebe reprezentativnosti.¹³⁴ Stěny kaple mají konkávní vypuklosti a vně jsou ozdobeny pravoúhlými nárožními pilastry. Kopule kaple je zaklenuta a nad okny jsou vyřezány lunety, zatímco nad kouty jsou výseče. Cibulovitá věž kostela má čtyři laloky, mezi

¹²⁹ Michal Vokurka, *Barokní krajiny tvorba na Sasko-Lauenburských panství 1635-1740*, s. 21

¹³⁰ Jiří Mikulec, *Náboženský život a barokní zbožnost v Českých zemích*, Praha 7, 2013 s. 344

¹³¹ Kalista (viz pozn. č. 4) s. 242

¹³² Jiří Kuthan – Marie Šlechtová – Josef Šecht, *Jižní Čechy: Krajina, historie, umělecké památky*, Praha 1982 s. 29

¹³³ Spolek autorů (viz pozn. č. 5) s. 384

¹³⁴ Ibidem

kterými jsou umístěny čtyři malé věžičky s báními a lucernami. Vrchol hlavní věže nese španělský kříž. Výška věže svatyně dosahuje 31 metrů. Vchody na čtyřech stranách jsou zdobeny kamennými portály, které jsou zakončeny trojbokým tympanonem.

Interiér je zařízen dřevěnými oltáři a obrazy v pozlacených rámech, čtrnácti obrazi Křížové cesty a dalšími uměleckými díly. Vyniká původní monumentální oltář, vytesaný na zakázku hraběte Buquoye, který je zmenšenou replikou Berniniho papežského oltáře z baziliky sv. Petra v Římě. Oltář je specifický svým rozpořádáním uprostřed kostela. Náleží do tzv. baldachýnového typu, kde je svatostánek zavěšen nad oltářním stolem a chybí oltářní retábl. Baldachýn podpírají čtyři masivní tordované sloupy s korunami zdobenými vinnými révami a hrozny (symboly eucharistie) a korintskými hlavicemi. V horní části visí svatostánek ve formě lucerny, který při posvěcení chrámu hostil sošku Panny Marie. Dolní část sloupů slouží k uchování Nejsvětější Svátosti. Hlavní oltář byl dokončen během jednoho roku a pozlacen byl po pěti letech. Autorem je řezbář Jan Wauscher z Lince. Tento oltář, umístěný do středu chrámu, je unikátní a nachází se mimo Lomce pouze v chrámu sv. Petra v Římě a ve španělském městě Vittoria. Kazatelna je rokoková, zdobená řezanými figurálními reliéfy. Na votivním obraze z roku 1722 je vyobrazena legenda o založení kostelíka.

Kostel Nejsvětější Trojice u Trhových Svinů je podobně jako kostel Panny Marie Těšitelky v Dobré Vodě spjat s léčivým pramenem a pověstí. Před nynější stavbou zde stála předchozí, spíše dřevěná svatyně s poustevnou. Ten je uváděn již roku 1553. V roce 1652 byl vyhotoven znovu. Do třetice všeho dobrého je nynější podoba poslední. Byla budována v letech 1708-1710 [obr.č.34].¹³⁵ Podobnost s kostelem Panny Marie Těšitelky můžeme shledat i co se týče finančních prostředků na výstavbu kostela, byly využity sbírky poutníků. Stavba započala v roce 1708 a trvala dva roky. Stejně jako u předešlých sakrálních staveb není známý autor. Objekt byl vybudován polírem Mathiasem Pilssem.¹³⁶

Pověst sděluje příběh o sedlákovi Vaňkovi, kterému vytryskl na jeho pozemku léčivý pramen. Sedlák při této události spatřil tři mladíky v bílé kutně. Ti mu sdělili zprávu ohledně léčivých schopností pramene a nakázali mu postavení kaple.¹³⁷ Jelikož se mu při stavbě čtvercové kaple jeden roh stále hroutil, usoudil, že místo má být zasvěcené právě svaté Trojici. Podle jiné

¹³⁵ Vladimír Hokr ml. – Jiří Marek, *Paměti Slepických hor*, 2003, s. 43

¹³⁶ Spolek autorů (viz pozn. č. 5) s. 449

¹³⁷ Spolek autorů (viz pozn. č. 5) s. 736

pověsti si u pramene omyli své nemocné oči tři slepci, kteří byli posléze vyléčeni. Také se hovoří o opakovaném zjevení svaté Trojice.¹³⁸

Na rozdíl od předchozích kostelů se nachází v nížině. Půdorys objektu je kruhový a využívá principy trojnosti. Středovou svatyni obklopuje šestiboký ambit s třemi věžemi nad vstupy. Ten byl dostavěn v letech 1712-1719.¹³⁹ Pod trojicí štítů se nachází trojúhelníková okna a v interiéru jsou tři oltáře. Na báni se rozprostírá nástropní freska od malíře Bonanella. Zobrazuje výjev Otce, Syna a Ducha svatého. Stejně jako u předešlých sakrálních staveb není známý autor.

Z blízké trojboké kaple prýští pramen s léčivými účinky a podobně jako u kostela Panny Marie Těšitelky se zaměřením na oční nemoci. Poblíž kostela stojí lázeňská budova, která byla v provozu až do 19. století. Během éry socialistického a totalitního komunistického režimu prošel kostel Svaté Trojice spolu s okolím značným zanedbáním. Po roce 1989 byl dokonce alespoň sedmkrát terčem krádeží, což vedlo k odstranění nejcennějších částí mobiliáře a jejich umístění do depozitáře. Interiér kostela tak utrpěl významnou degradaci, přičemž zbyly pouze zlomky hlavního oltáře Nejsvětější Trojice a bočních oltářů Panny Marie Sněžné a svatého Floriána, včetně kazatelny. Tato situace nebyla jedinečná, neboť kostel byl v minulosti vykraden již v letech 1780 a 1846. Společně s někdejšími politickými a společenskými vlivy tedy prošel mnoha obtížnými obdobími.¹⁴⁰

¹³⁸ Hokr ml., Marek (viz pozn. č. 135) s. 44

¹³⁹ Spolek autorů (viz pozn. č. 5) s. 449

¹⁴⁰ Kronika města Trhové Sviny

Závěr

Mým prvotním záměrem byl průzkum autorství objektu. Pan Šimůnek ve své knize *Krajiny barokních Čech*¹⁴¹ určuje jako architekta Christopa Dientzenhofera, u kterého by se shodovala nejen datace, ale i podobnost s osovou kompozicí spojenou s dynamikou.¹⁴² Uvažuje se, že by mohl být také zúčastněný při výstavbě Loretánského poutního místa ve Starém Hrozňatově u Chebu.¹⁴³ Je zde nápadná nejen symetrie, ale také je zde vkládán důraz na průčelí, které ční nad přicházejícím poutníkem jako brána do nadpozemské sféry.

Ostatně podle zjednodušeného provedení forem stavby je poukazováno na amatérského architekta., nikoliv architekta jako byl Dientzenhofer či Santini. Rozhodl jsem se tedy, že přisuzování architekta ponechám stranou, jelikož bych v tomto bodě jistě selhal. Třeba budou mít v budoucnu jiní badatelé více štěstí a tajemství autorství odhalí.

Práce na tomto tématu mi pomohla rozšířit si povědomí a představy ohledně barokních poutních míst. Díky bádání a studiu pramenů jsem pochopil smýšlení poutníků, kteří se vypravili na úpatí Kraví hory.

Termín pout' označuje poutní cestu s náboženským záměrem k památnému a posvátnému místu, považovanému za speciální pramen milosti. Etnografický pohled na pout' vždy spojuje s cestou k posvátnému místu, což obnáší překonání fyzické vzdálenosti. Toto putování reflektuje lidskou přirozenost a touhu přiblížit se Bohu, což je charakteristický prvek náboženských poutí. Nedílnou součástí poutě jsou modlitby, půst, pokání a svatá zpověď, což dále zdůrazňuje duchovní rozměr této zbožné cesty.¹⁴⁴ Je mi ctí, že jsem mohl přispět k debatě o chybějících záležitostech v naší historii. Věřím, že tato práce může zajímat i širokou veřejnost, neboť člověk ani nemusí být věřící, přesto cítí, že z tohoto poutního místa vyzařuje jakási klidná energie, která člověka naprosto pohltí a dojde.

¹⁴¹ Robert Šimůnek, *Krajiny barokních Čech*, Praha 1, 2022, s. 29, 239

¹⁴² Kuthan, Šlechtová, Šechtl (viz pozn. č. 132) s. 29

¹⁴³ Ibidem s. 239

¹⁴⁴ Černý (viz pozn. č. 50) s. 21

Soupis literatury a zdrojů

- BECKOVSKÝ Jan, *Druhý sloup*, Praha 1707, s. 174
- BOHÁČ Zdeněk, *Poutní místa v Čechách*, Praha-Debora, 1995. ISBN: 80-85923-07-6
- ČERNÝ Jiří, *Poutní místa Českobudějovicka a Novohradsko*, České Budějovice 2004.
- ČERNÝ Jiří, *Poutní místa jižních Čech, Milostné obrazy, sochy a místa zvláštní zbožnosti*, 2006, ISBN: 80-8629-19-7
- DEHIO Georg, *Handbuch der deutschen Kunstdenkmäler. Bayern II – Niederbayern*. Deutscher Kunstverlag, München, Berlin 2008, , S. 132–135. (ISBN: 978-3-422-03122-7)
- GREGORA Lubor – VEBER Martin, *Objemová studie – koncept*, NPÚ České Budějovice 2011
- GREGORA Lubor, *Technická zpráva kostela Panny Marie v Dobré Vodě*, NPÚ České Budějovice, 2014
- HAMILTON George, *The Baroque – principles, styles, modes, themes*
- HAMSÍK Antonín, *Restaurátorský sondážní průzkum*, NPÚ České Budějovice 2010.
- HEROUT Jaroslav, *Slabikář návštěvníků památek*, Pardubice 1994. s. 56
- HEROUT Jaroslav, *Staletí kolem nás*, Praha – Litomyšl 2002, s. 166
- HLOUŠEK Petr – JAROŠ Jan – MARTÍNEK Jiří – ŠTĚPÁNEK Vít, *Českokrumlovsko, Novohradské hory, turistický průvodce*. Praha: Kartografie 2004, s. 24.
- HOFFMANN Jindřich Ondřej, *Zrcadlo náboženství* s. 155
- HOKR Vladimír ml. – MAREK Jiří, *Paměti Slepčích hor*, 2003, S 43 ISBN:80-239-0605-4
- CHADIM Daniel, *Restaurování plastické výzdoby schodiště před poutním kostelem Nanebevzetí Panny Marie Na Dobré Vodě u Nových Hradů*, restaurátorská dokumentace, Slavonice 2008.
- KALISTA Zdeněk, *Česká barokní pout'*, Žďár nad Sázavou, 2001, ISBN: 80-238-6883-7 s. 242, 257
- KOBLASA Pavel, *Buquoyové: Stručné dějiny rodu*, České Budějovice 2002 ISBN: 80-903040-1-X
- KOBLASA Pavel, *Novohradským jihem*, Rudolfov 1997
- KOTALÍK Jiří, *Architektura barokní*, Praha, 2001, ISBN: 80-86161-38-2
- KOVÁŘ Daniel – PAPÁČEK Miroslav – SOLDÁN Tomáš – SASSMAN Alois – BEZECNÝ Zdeněk – DUDÁK Vladislav – LAVIČKA Roman – PALOUŠOVÁ Zdenka – ČERNÝ Jiří, *Novohradské hory a novohradské podhůří, příroda, historie, život*, Praha, Baset 2006 ISBN: 80-7340-091-X
- KUTHAN Jiří – ŠECHTLŮVÁ Marie – ŠECHTL Josef, *Jižní Čechy: Krajina, historie, umělecké památky*, Praha 1982.
- MACEK Petr – BIEGEL Richard – BACHTÍK Jakub, *Barokní architektura v Čechách*, Praha Karolinum 2015, ISBN: 978-80-246-2736-6, s. 111

MARTIN John Rupert, *Baroque*

MIKULEC Jiří, *Náboženský život a barokní zbožnost v Českých zemích*, Praha 7, 2013 s. 344

MONTAGU Jennifer, *Baroque Art*

NPÚ, Evidenční listy č. 1, 4

KROUPA Stanislav, *Zázraky před jižní hranicí. Pohled z Novohradských Hor do měst a vesnic v jižní části roviny Třeboňské*. České Budějovice: Veduta 2005

ŠIMŮNEK Robert, *Krajiny barokních Čech*, Praha 1, 2022, ISBN: 978-80-7422-860-5 (NLN) s. 29, 239

ŠTREJN Zdeněk – HYHLÍK Vladimír, *Církevní památky sv. 8, Dobrá Voda u Nových Hradů – Poutní chrám Panny Marie*, Starý Velehrad, 1992

ŠTREJN Zdeněk – HYHLÍK Vladimír, *Dobrá Voda u Nových Hradů. Poutní kostel Panny Marie*. Starý Velehrad 1995

VOKURKA Michal, *Barokní krajinotvorba na sasko-lauenburských panstvích 1635-1740*, Praha 2022, ISBN: 978-80-200-3306-2 s. 21

Seznam fotografických příloh

[obr.č.1] – Farní budova v Dobré Vodě u Nových Hradů (<https://www.sumava.cz/rozcestnik/kultura-a-pamatky/fary/fara-dobra-voda-u-horni-stropnice/>, vyhledáno 1. 12. 2023)

[obr.č.2] Znak Dobré Vody u Nových Hradů (<https://old.pf.jcu.cz/others/okoli/kost/dobra2.htm>, vyhledáno 1. 12. 2023)

[obr.č.3] Kostel Panny Marie Těšitelky v Dobré Vodě u Nových Hradů – Západní strana (Autorská fotografie, 30. 3. 2022)

[obr.č.4] Kostel Panny Marie Těšitelky v Dobré Vodě u Nových Hradů – Východní strana (<https://www.nahranici.org/de/pamatky/495>, vyhledáno 1. 12. 2023) – fotografie před rekonstrukcí

[obr.č.5] Chodba ambitu náležícímu ke kostelu (Autorská fotografie, 30. 3. 2022)

[obr.č.6] Nová kaple v severní části ambitu (Autorská fotografie, 30. 3. 2022)

[obr.č.7] Pohled na čelo kostel, kaple s vývodem pramene (Autorská fotografie, 30. 3. 2022)

[obr.č.8] Historický hodinový mechanismus (Autorská fotografie, 30. 3. 2022)

[obr.č.9, 10] Zvony – repliky z druhé poloviny 20. století (Autorská fotografie, 30. 3. 2022)

[obr.č.11] Osmiboká lucerna (Autorská fotografie, 30. 3. 2022)

[obr.č.12] Vstupní portál (Autorská fotografie, 30. 3. 2022)

[obr.č.13] Polychromované štíty rodu Buquoyů a Czerninů (https://cs.m.wikipedia.org/wiki/Soubor:Dobr%C3%A1_voda_kostel_4.jpg – vyhledáno 1. 12. 2023)

[obr.č.14] Pietou protékající pramen (Autorská fotografie, 30. 3. 2022)

[obr.č.15] Interiér kostela (Autorská fotografie, 30. 3. 2022)

[obr.č.16] Pohled do vnitra lucerny (Autorská fotografie, 30. 3. 2022)

[obr.č.17, 18] Nástropní freska (Autorská fotografie, 30. 3. 2022)

[obr.č.19] Pohled z varhaní galerie na hlavní oltář (Autorská fotografie, 30. 3. 2022)

[obr.č.20, 21] Hlavní oltář (Autorská fotografie, 30. 3. 2022)

[obr.č.22] Obraz Madonny na hlavním oltáři (Autorská fotografie, 30. 3. 2022)

[obr.č.23] Levý vedlejší oltář sv. Františka z Assisi

[obr.č.24] Pravý vedlejší oltář sv. Jana Nepomuckého

[obr.č.25] Kazatelna – Fotografie před rekonstrukcí interiéru (https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/4/43/Dobr%C3%A1_Voda_1.jpg – vyhledáno 1. 12. 2023)

[obr.č.26] Reliéf – Ježíš Kristus u studny (Autorská fotografie, 30. 3. 2022)

[obr.č.27] Reliéf – Ježíš Kristus, předávajíc klíče sv. Petrovi (Autorská fotografie, 30. 3. 2022)

[obr.č.28] Reliéf – Ježíš Kristus jako Dobrý Pastýř (Autorská fotografie, 30. 3. 2022)

[obr.č.29] Pohled na balkon s varhanami (Autorská fotografie, 30. 3. 2022)

[obr.č.30] Varhaní klávesy (Autorská fotografie, 30. 3. 2022)

[obr.č.31] Poutní kostel Frauenbründl (<https://www.straubing-regional.de/index.php#> – vyhledáno 1. 12. 2023)

[obr.č.32] Nástrovní freska v poutník kostele názvem Frauenbründl (https://de.wikipedia.org/wiki/Wallfahrtskirche_Frauenbr%C3%BCnnl#/media/Datei:Frauenbr%C3%BCnnlstra%C3%9F_117,_Straubing-Frauenbr%C3%BCndl_1.JPG – vyhledáno 1. 12. 2023)

[obr.č.33] Poutní kostel Jména Panny Marie v Lomci (https://www.jihoceskyvenkov.cz/vylety/cirkevni-pamatky/lomec-marianske-poutni-misto-0_83.html – vyhledáno 1. 12. 2023)

[obr.č.34] Poutní kostel Nejsvětější Trojice v Trhových Svinech (<https://turistickamapa.cz/poutni-kostel-nejsvetejsi-trojice/> – vyhledáno 1. 12. 2023)

Fotografická příloha

[obr.č.1]

[obr.č.2]

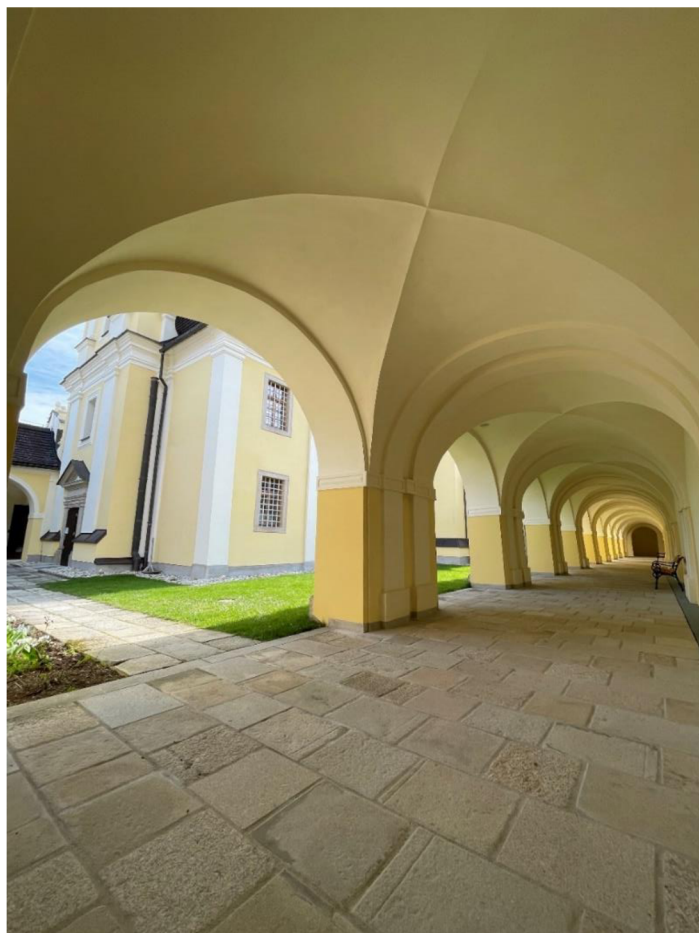
[obr.č.3]

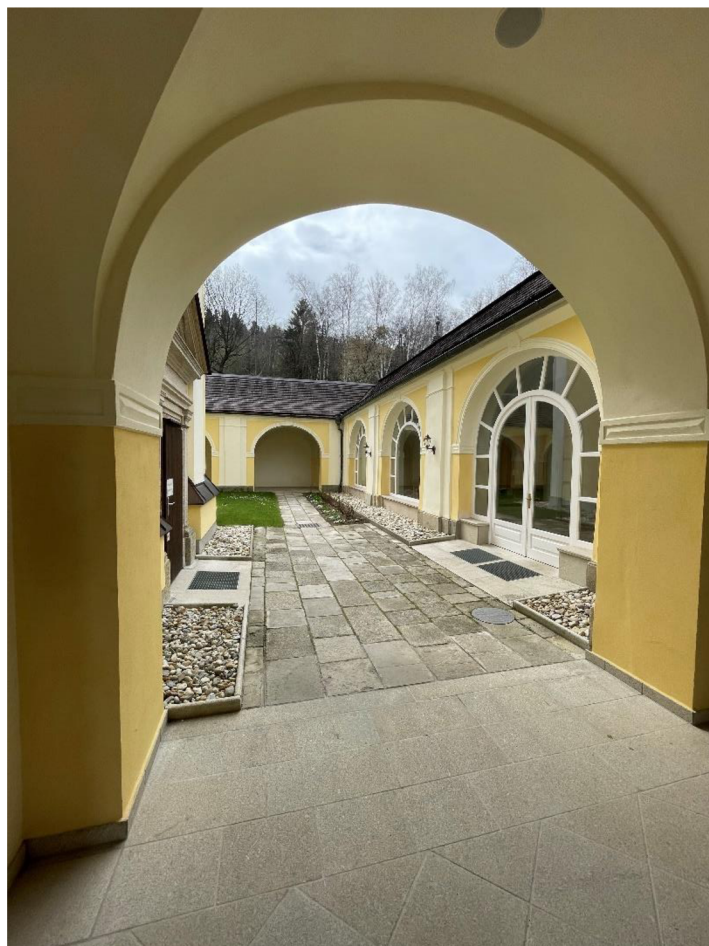
[obr.č.4]

[obr.č.5]

[obr.č.6]

[obr.č.7]

[obr.č.8]

[obr.č.9]

[obr.č.10]

[obr.č.11]

[obr.č.12]

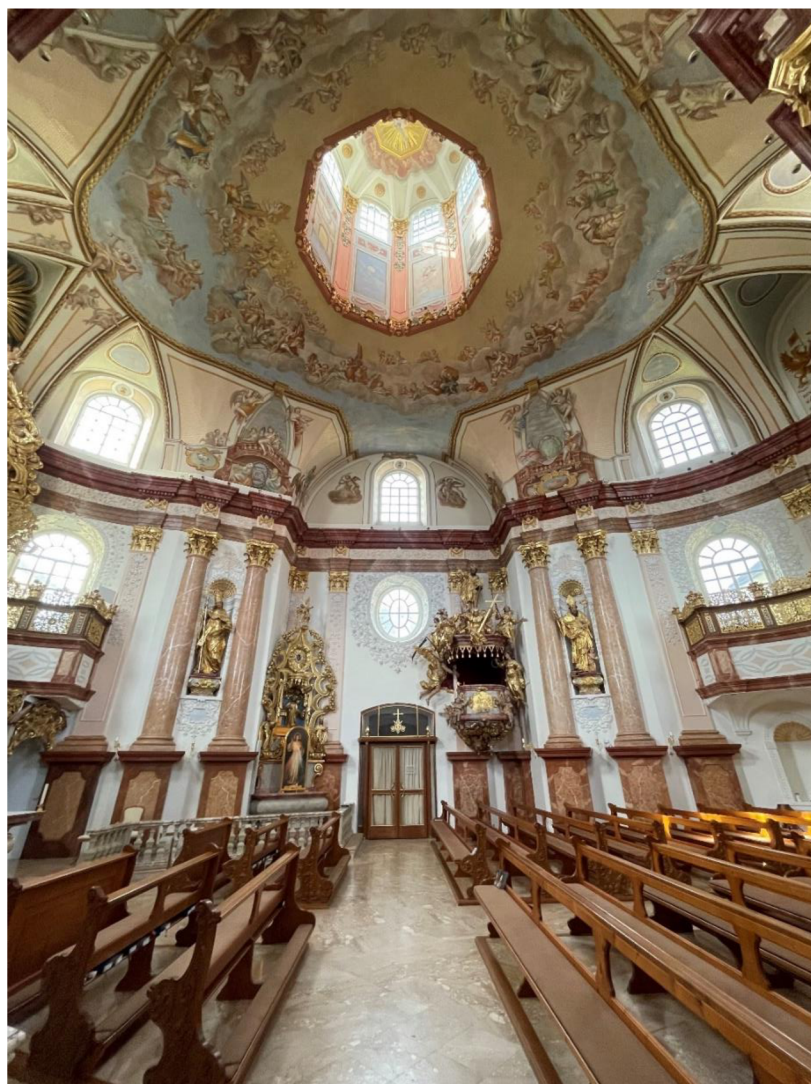
[obr.č.13]

[obr.č.14]

[obr.č.15]

[obr.č.16]

[obr.č.17]

[obr.č.18]

[obr.č.19]

[obr.č.20]

[obr.č.21]

[obr.č.22]

[obr.č.23]

[obr.č.24]

[obr.č.25]

[obr.č.26]

[obr.č.27]

[obr.č.28]

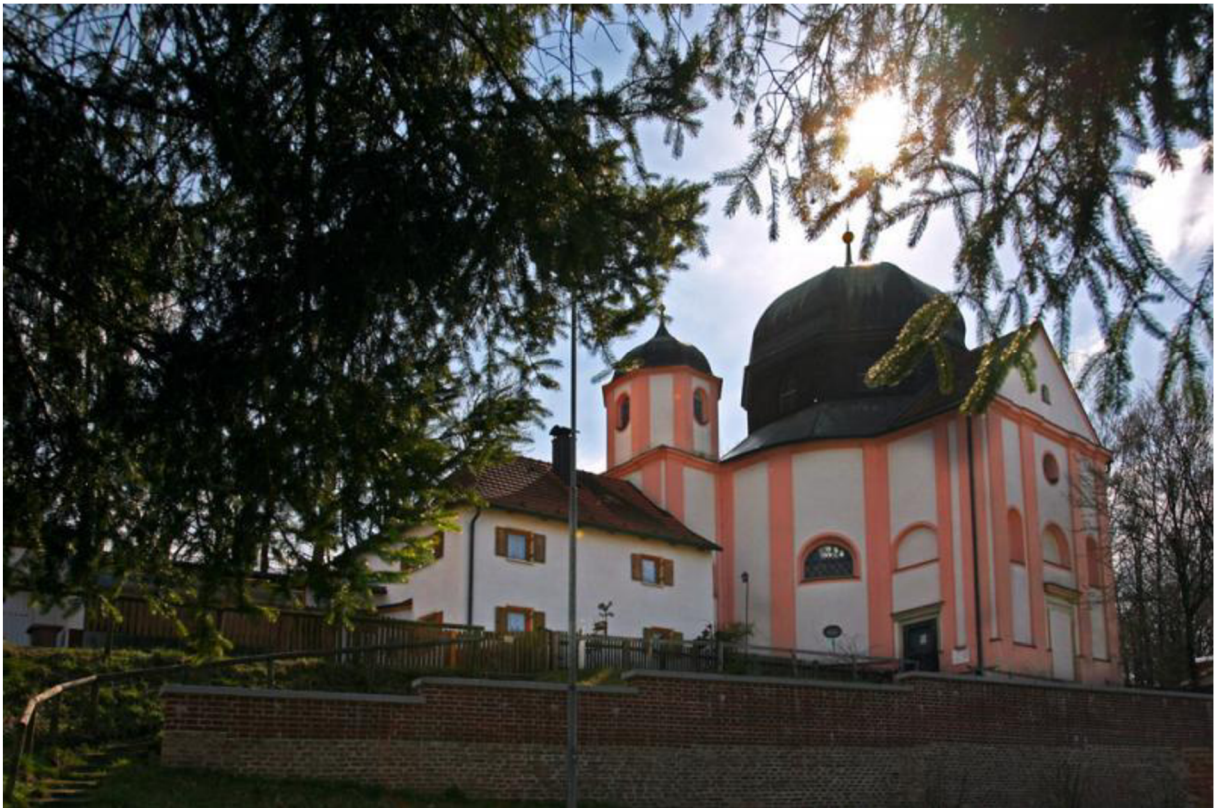
[obr.č.29]

[obr.č.30]

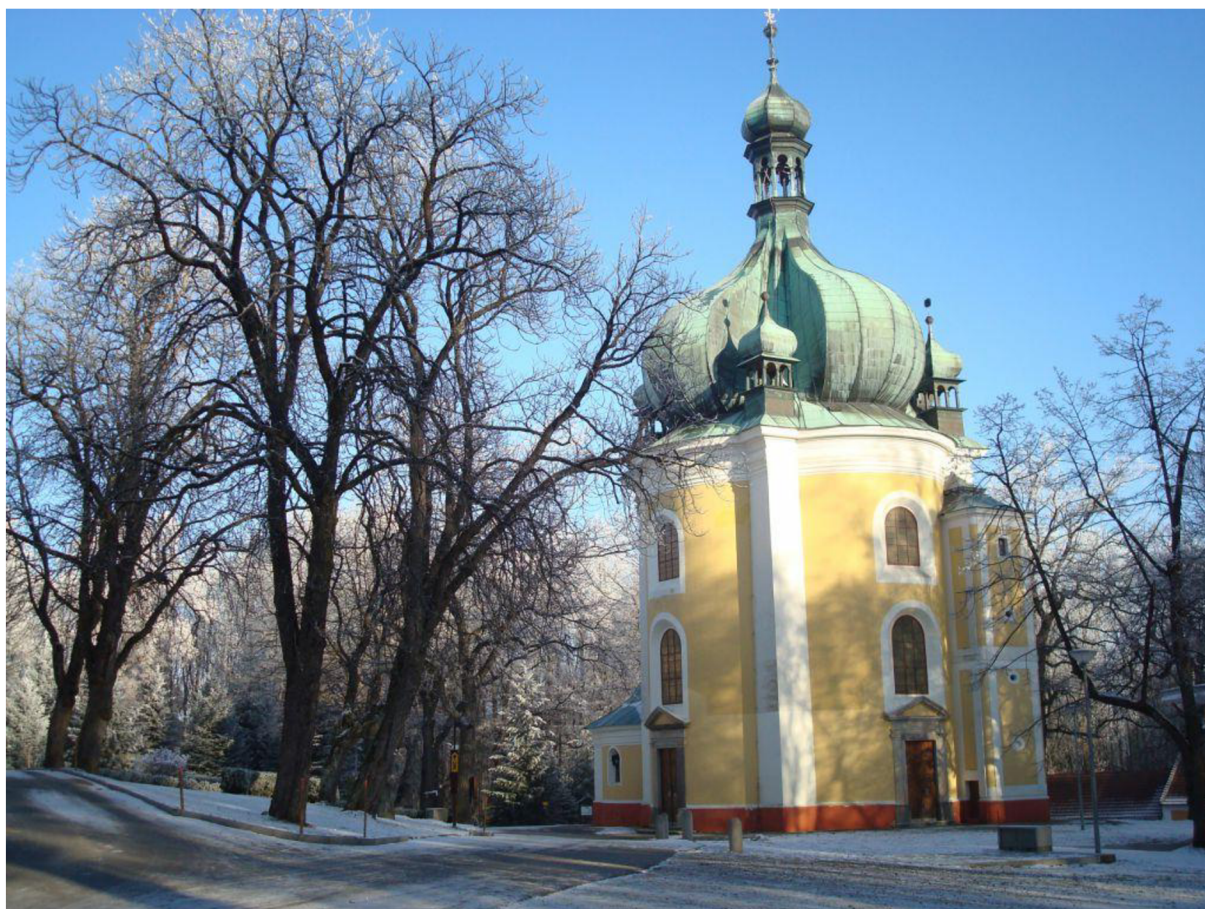
[obr.č.31]

[obr.č.32]

[obr.č.33]

[obr.č.34]

